

Økonomiske virkninger av reiseliv for Aust-Agder og Vest-Agder 2005

Økonomiske virkninger av reiseliv for Aust-Agder og Vest-Agder 2005

Petter Dybedal

ISSN 0808-1190

ISBN 978-82-480-0706-7 Papirversjon

ISBN 978-82-480-0707-4 Elektronisk versjon

Oslo, desember 2006

Tittel: Økonomiske virkninger av reiseliv for Aust-Agder og Vest-Agder 2005

Forfatter(e): Petter Dybedal

TØI rapport 867/2006

Oslo, 2006-12

59 sider

ISBN 978-82-480-0706-7 Papirversjon

ISBN 978-82-480-0707-4 Elektronisk versjon

ISSN 0808-1190

Finansieringskilde:

Sørlandet Reiseliv og Aust-Agder fylkeskommune

Prosjekt: 3209 Ringvirkninger av reiseliv i Agderfylkene

Prosjektleder: Petter Dybedal

Kvalitetsansvarlig: Jan Vidar Haukeland

Emneord:

Reiseliv; Ringvirkninger; Fritidsboliger

Sammendrag:

Det er beregnet et samlet turistkonsum på knapt 1 473 millioner kr i Aust-Agder og 2 567 millioner kr i Vest-Agder i 2005. Dette gir samlede produksjonsvirkninger på 1605 mill kr i Aust-Agder og 3 142 mill kr i Vest-Agder. Om lag 2 600 personer i Aust-Agder og 4 650 personer i Vest-Agder er direkte eller indirekte sysselsatt som følge av turistenes etterspørsel. Besøkende på private hytter står for om lag 40 % av overnattingene i Agder, men kun 20 prosent av turistkonsumet i fylkene. Det var 31 800 fritidsboliger i Agder per 1.1 2006, og samlet finnes det planer for en økning på 40% i de to fylkene. Utbygging gir store lokale inntekter gjennom salg av tomter, fortjeneste til lokale utbyggere og etterspørsel etter byggevarer og arbeidskraft. Analysene er også gjort for fem regioner i Agder, samt for Bykle kommune og for henholdsvis kystkommuner og innlandskommuner.

Title: Economic impacts of tourism in Aust-Agder and Vest-Agder counties 2005

Author(s): Petter Dybedal

TØI report 867/2006

Oslo: 2006-12

59 pages

ISBN 978-82-480-0706-7 Paper version

ISBN 978-82-480-0707-4 Electronic version

ISSN 0808-1190

Financed by:

Aust-Agder County Authorities and Sørlandet Reiseliv

Project: 3209 Tourism impacts in Aust-Agder and Vest-Agder

Project manager: Petter Dybedal

Quality manager: Jan Vidar Haukeland

Key words:

Tourism; Tourism impacts; Second homes

Summary:

Total tourist consumption is estimated at 1,47 billion NOK in Aust-Agder county and 2,57 billion NOK in Vest-Agder county (2005). Total direct and indirect production impacts are estimated at 1,6 bill NOK and 3,14 bill NOK, respectively. Tourism related employment is estimated at 2 600 jobs in Aust-Agder and 4 650 jobs in Vest-Agder. Tourists in second homes constitute nearly 40 % of total tourist accommodation, but only 20 % of the tourist consumption. There are 31 800 second homes in the two counties and plans for a 40 % increase. Development of second home areas gives rise to substantial regional and local profits and employment. The analyses in this report have been carried out also for smaller regions within the two counties.

Language of report: Norwegian

Rapporten kan bestilles fra:
Transportøkonomisk institutt, Biblioteket
Gaustadalleen 21, 0349 Oslo
Telefon 22 57 38 00 - www.toi.no

The report can be ordered from:
Institute of Transport Economics, The library
Gaustadalleen 21, NO 0349 Oslo, Norway
Telephone +47 22 57 38 00 - www.toi.no

Forord

I perioden 1999 – 2002 gjennomførte Transportøkonomisk institutt (TØI), i samarbeid med Norsk institutt for by- og regionforskning og Statistisk sentralbyrå, prosjektet ”Utvikling av data og modeller til analyse av turismens regionale og lokale betydning” (finansiert av Norges forskningsråd). Dette verktøyet ble laget for å utarbeide (blant annet) fylkesvise og regionale analyser av reiselivets indirekte og direkte virkninger. Med utgangspunkt i dette verktøyet har TØI fått i oppdrag å beregne de økonomiske ringvirkningene av reiseliv for Aust-Agder og Vest-Agder og for spesifiserte regioner innen fylkene.

Oppdraget omfatter også analyser av økonomiske virkninger av hyttebygging og hytteturisme. Resultatene herfra er presentert i rapportens siste del.

Initiativet til denne analysen er tatt av Sørlandet Reiseliv. Oppdragsgiver er Sørlandet Reiseliv ved Aust- og Vest-Agder fylkeskommuner. Prosjektansvarlig for oppdragsgiver har vært Gunnar E. Knudsen. Oppdragsgiver har oppnevnt en prosjektgruppe på vegne av de lokale reisemålselskapene. Det er Eirik Mykland (Arendal), Unn Hovden (Hovden), Mette Øverbø (Sirdal) og Ronny Andersen (Kristiansand).

Det ble også etablert en referansegruppe for prosjektet, bestående av Anne Britt Bjørdal (Innovasjon Norge), Jørgen Aal Flood (NHO Reiseliv), Reidar Fuglestad (Kristiansand Dyrepark) og Eivind Mauland (AT Skog). Det har i prosjektperioden vært avholdt to felles møter med oppdragsgiver, prosjektgruppe og referansegruppe.

Rapporten er skrevet av Petter Dybedal, som også har vært TØIs prosjektleder. Jan Vidar Haukeland har kvalitetssikret rapporten og Tove Ekstrøm har stått for behandling av tekst og tabeller og tilrettelagt rapporten for publisering.

Oslo, desember 2006
Transportøkonomisk institutt

Lasse Fridstrøm
instituttssjef

Jan Vidar Haukeland
avdelingsleder

Innhold

Sammendrag

1	Innledning.....	1
1.1	Bakgrunn og prosjektmål.....	1
1.2	Definisjoner og begreper	1
1.3	Regioninndeling.....	4
1.4	Hovedtrekk i metode.....	5
1.5	Resultatvariable	6
2	Beregning av overnattingstall.....	7
2.1	Hotellovernattinger	7
2.2	Overnattingstall for camping og hyttegrender	9
2.3	Overnatting ved slekts- og vennebesøk og annen overnatting	12
2.4	Overnattinger i leide private hytter og leiligheter	13
2.5	Oppsummering overnattinger	19
3	Beregning av turistenes konsum.....	22
3.1	Metode, forutsetninger og særskilte forhold ved beregningene	22
3.2	Forbrukstall overnattinger utenom privat hytte	24
3.3	Beregning av hyttegjesters forbruk.....	24
3.4	Totale konsumtall	27
3.5	Forbruk knyttet til reiser med fritidsbåt.....	32
4	Beregning av direkte og indirekte virkninger.....	35
4.1	Innledning	35
4.2	Virkninger på fylkesnivå	37
4.3	Resultater på regionnivå	40
4.4	Oppsummering direkte og indirekte virkninger	42
5	Utbygging av fritidseiendommer	43
5.1	Formål og problemstilling	43
5.2	Utviklingen i antall fritidsboliger de senere år	44
5.3	Utbyggingsplaner og -potensialer.....	47
5.4	Kostnader og inntekter ved oppsetting av hytter	49
5.5	Økonomiske effekter av hyttebygging i regionene.....	51
5.6	Oppsummering.....	54
	Vedlegg: Spørreundersøkelse på kommunenivå i Agderfylkene om bygging av fritidshus	59

Sammendrag:

Økonomiske virkninger av reiseliv for Aust-Agder og Vest-Agder 2005

I denne rapporten beregnes de økonomiske ringvirkningene av reiseliv for Agderfylkene og regioner innen fylkene for 2005. Beregningene er gjort både på fylkesnivå og for definerte regioner innen hvert fylke. Oppdraget omfatter også analyser av økonomiske virkninger av hyttebygging. Disse presenteres i rapportens kapittel 5.

Økonomiske virkninger på fylkesnivå

Milliardomsetning og store overrislingseffekter

Turistenes konsum i Agderfylkene utgjorde i 2005 litt over 4 milliarder kroner, herav 1,47 milliarder i Aust-Agder og 2,57 milliarder i Vest-Agder.

Tabell 1 Turistkonsum fordelt på hovedgrupper av næringer. 2005. Millioner kroner og prosentandel

	Millioner kroner			Prosentandel		
	Agder	Aust-Agder	Vest-Agder	Agder	Aust-Agder	Vest-Agder
Varehandel	1133	508	624	28	34	24
Hotell og restaurant	1161	474	687	29	32	27
Transport	942	169	774	23	11	30
Annen privat tjenesteyting	804	322	482	20	22	19
Sum	4040	1473	2567	100	100	100

TØI rapport 867/2006

Salg til turister av andre produkter enn det reiselivsnæringene produserer, kalles ofte overrislingseffekt. Tabellen viser for eksempel at kjøp av varer i detaljhandel (varehandel, bensin, utstyr til hytter etc) utgjorde nesten like mye som omsetningen innen overnatting og servering, drøyt 1,1 milliarder kroner i Agder i 2005.

Kjøp av transporttjenester var den største posten i Vest-Agder. Dette henger sammen med at persontransport med ferge (Color Line) og fly (Kjevik) av personer som faller inn under definisjonen av turister (inkludert yrkesreisende) er med i regnestykket.

”Annen privat tjenesteyting” utgjorde ca 20 prosent av konsumet i begge fylker. Dette omfatter alle aktiviteter og opplevelser (inkludert museer, skiheiser,

Kristiansand Dyrepark med mer), reisebyrå- og utleietjenester, samt ordinære tjenester som post & tele, helsetjenester osv.

Turisme er mer enn hotell og camping

Omfanget og fordelingen av turistenes etterspørsel på ulike varer og tjenester (turistenes forbruksmønster) varierer med hvordan de overnatter. Det er viktig å være klar over at turister også omfatter blant annet hyttebrukere og besøkende hos slekt og venner.

Oppstillingen i tabell 2 viser at bruk av egne hytter og besøk hos slekt og venner er de viktigste reiselivsformene målt i antall overnattinger i begge fylker.

Tabell 2 Beregnet antall overnattinger 2005 etter type overnatting, nasjonalitet og fylke

	Aust-Agder		Vest-Agder		Agder samlet	
	1000 overn.	%-andel	1000 overn.	%-andel	1000 overn.	%-andel
Hotell	249	6	555	15	804	11
Hyttegrend	266	7	228	6	493	6
Camping	399	10	293	8	692	9
Slekt/venner	706	18	1163	31	1869	24
Annet/uoppgitt	238	6	232	6	470	6
Hytteformidling	172	4	178	5	350	5
Private hytter	1847	48	1120	30	2967	39
Totalt	3876	100	3769	100	7645	100
Herav nordmenn	3399	87	3284	87	6683	87
Herav utlendinger	477	13	485	13	963	13

TØI rapport 867/2006

I Aust-Agder er andelen overnattinger i private hytter 48 prosent, og 52 prosent dersom vi regner med hytter leid gjennom hytteformidling. I Vest-Agder er de tilsvarende tall lavere, henholdsvis 30 prosent og 35 prosent.

Besøk hos slekt og venner utgjør 31 prosent i Vest-Agder mot 18 prosent i Aust-Agder. Til sammen utgjør overnattinger i ikke-kommersielle overnattingskategorier 66 prosent i Aust-Agder og 61 prosent i Vest-Agder.

Strukturene innen kommersiell overnatting er klart forskjellig i de to fylkene. Hotellandelen er klart høyere i Vest-Agder (15 prosent) enn i Aust-Agder (6 prosent). Dette betyr at hotellovernattinger utgjør omtrent halvparten av de kommersielle overnattingene i Vest-Agder, men bare en firedel i Aust-Agder.

Camping utgjør 44 prosent av de kommersielle overnattingene i Aust-Agder og 27 prosent i Vest-Agder, mens hyttegrend-andelen er 29 prosent i Aust-Agder og 21 prosent i Vest-Agder.

I begge fylkene ble 87 prosent av alle overnattinger som kan klassifiseres som turisme foretatt av norske besøkende. Ser vi bort fra overnattinger i private hytter

(egne eller lånte), er andelen utlendinger om lag 23 prosent i Aust-Agder og 18 prosent i Vest-Agder.

Ulikheten i sammensetningen av overnattende turister fylkene i mellom vises også tydelig i tabell 3. I Aust-Agder er turistkonsumet jevnere fordelt på de ulike gjestekategoriene enn i Vest-Agder.

Tabell 3 Forbruk totalt etter fylke og overnattingsform. Alle turister. Millioner kroner og prosentfordeling. 2005.

	Millioner kroner			Prosentandel		
	Aust-Agder	Vest-Agder	Agder	Aust-Agder	Vest-Agder	Agder
Hotell i alt	300	670	970	20,7	36,7	29,6
Hyttegrennd	190	163	353	13,1	8,9	10,8
Camping	158	116	274	10,9	6,4	8,4
Slekt/venner	240	396	635	16,6	21,7	19,4
Annet/uoppgitt	81	79	160	5,6	4,3	4,9
Hytteformidling	123	127	251	8,5	7,0	7,7
Privat hytte	355	274	630	24,5	15,0	19,2
Sum	1448	1825	3273	100,0	100,0	100,0
Ikke fordelt ¹	25	743	768			
Totalsum	1473	2567	4040			

TØI rapport 867/2006

I Vest-Agder er det hotellgjestene som legger igjen mest penger, om lag 37 prosent mot knapt 21 prosent i Aust-Agder.

Besøkende på private hytter står for nesten 25 prosent av turistkonsumet i Aust-Agder, mot 15 prosent i Vest-Agder.

Direkte og indirekte virkninger på fylkesnivå

I Agderfylkene skapte et beregnet turistkonsum på netto 4 040 millioner kroner i 2005 direkte og indirekte produksjonsvirkninger på knapt 4 900 millioner kroner. Om lag 7350 personer sysselsettes som følge av turistenes etterspørsel og de produksjonsvirkningene dette skaper.

¹ Dette er omsetning som ikke lar seg fordele på overnattingskategorier. Beløpene gjelder skiheisomsetning, transporttjenester (Color Line og Kjevik lufthavn) til turister og omsetning i Kristiansand Dyrepark.

Tabell 4 Direkte og indirekte reiselivsrelatert etterspørsel, etter fylke. Overnattinger, produksjonsvirkninger og sysselsetting 2005.

	1000 overnattinger	Totalt turistkonsum mill. kroner	Direkte + indirekte produksjons virkninger mill. kr. ²	Antall direkte og indirekte sysselsatte	Multiplikator turistkonsum ³
Aust-Agder	3876	1473	1605	2585	0,32
Vest-Agder	3769	2567	3142	4650	0,41
Agder	7645	4040	4895	7348	0,41

TØI rapport 867/2006

For hver krone i turistkonsum skapes indirekte produksjonsvirkninger på 32 øre i Aust-Agder og 41 øre i Vest-Agder.

Økonomiske virkninger på regionnivå

Regionbegrepet

Det er definert fem hovedregioner, i tillegg er det gjort egne beregninger for Bykle kommune og for henholdsvis kystkommuner og innlandskommuner i Agder.

Arendal-regionen: Grimstad, Arendal, Froland, Risør, Tvedestrand, Gjerstad, Vegårshei og Åmli

Setesdal: Evje og Hornnes, Bykle, Valle og Bygland

(Bykle skal også behandles som egen region)

Mandal-regionen: Mandal, Lindesnes, Marnardal, Audnedal og Åseral

Region Lister: Flekkefjord, Farsund, Lyngdal, Sirdal, Kvinesdal og Hægebostad

Kristiansand-regionen: Kristiansand, Søgne, Vennesla, Songdalen (Vest-Agder), Lillesand, Birkenes og Iveland (Aust-Agder)

Regionene, slik de er definert av oppdragsgiver, er relativt ulike mht størrelse, folketall og næringsliv. Sammenlikning mellom regioner må ses i lys av hvordan regioninndelingen er foretatt.

Ulik overnattingsstruktur fra region til region

Det er ikke nødvendigvis noen direkte sammenheng mellom totalt antall overnattinger i en region og samlede økonomiske virkninger. Dette henger blant annet sammen med at forbruket per overnatting varierer mye fra overnattingsform til overnattingsform.

² Produksjonsverdien i varehandel er her regnet som bruttofortjenesten (er lik 31 % av omsetning eksklusive merverdiavgift).

³ Indirekte produksjonsvirkning per krone samlet turistomsetning ekskl. merverdiavgift.

Tabell 5 1000 overnattinger i Agder 2005 etter region. Prosentvis fordeling etter overnattingskategori og nasjonalitet.

	Bykle	Setesdal inkl. Hovden	Arendal	Kristiansand	Mandal	Lister	Kyst- kommuner	Innlands- kommuner
1000 overnattinger	487	1105	2091	2236	819	1395	4667	2978
Hotell	14	7	8	21	3	6	14	5
Hyttegrend	20	13	3	7	8	4	6	7
Camping	5	9	9	11	8	7	10	7
Slekt/venner	1	4	28	37	20	17	32	13
Annet/uoppgitt	6	6	6	6	6	6	6	6
Hytteformidling	5	5	4	3	6	6	4	6
Egen/lånt hytte	49	55	43	14	47	54	28	56
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100
Herav nordmenn	81	85	90	85	87	90	87	88
Herav utlendinger	19	15	10	15	13	10	13	12

TØI rapport 867/2006

Hytteovernattinger er dominerende i de fleste regionene, med andeler på omkring 50-60 prosent av alle overnattinger (inkludert leide hytter). Unntaket er Kristiansandsregionen, hvor hytteovernattinger kun utgjør 17 prosent. Vi ser også et klart skille mellom kystkommuner (32 %) og innlandskommuner (62 %).

Dette betyr ikke at det absolutt sett er færre hytteovernattinger i Kristiansandregionen og i kystkommunene generelt, men derimot at det er større innslag av kommersielle overnattingsformer og besøk hos slekt og venner. Dette har igjen å gjøre med at man finner byer og mer tettbefolkede områder i disse regionene.

Andelen utlendinger varierer mellom 10 og 20 prosent. Den er størst i Bykle og minst i Arendalsregionen og i region Lister.

Forskjeller mellom regioner skyldes imidlertid også at det er beregnet omsetning som ikke direkte henger sammen med overnattinger i regionen: Generelt er det slik at en del turistkonsum kan skje i en annen region enn der man overnatter, men i våre tall er det tatt med turistkonsum som ikke er direkte knyttet til overnattinger i bestemte regioner. Dette er i våre tall spesielt tydelig i Kristiansandsregionen. Her er totalomsetningen i Dyreparken, samt turistrelatert omsetning knyttet til Color Lines fergetrafikk og til lufttrafikken på Kjevik tatt med i tallene for reiselivskonsum i regionen.

Direkte og indirekte virkninger

Setesdal: Et samlet turistforbruk på 468 millioner kroner skapte direkte og indirekte produksjonsvirkninger på 437 millioner kroner i 2005 og sysselsatte 780 personer. De indirekte virkningene er relativt små, ca 17 øre per krone i turistkonsum. Bykle kommune står for om lag 55 prosent av turistomsetningen i regionen.

Tabell 6 Direkte og indirekte reiselivsrelatert etterspørsel, etter region. Overnattinger, produksjonsvirkninger og sysselsetting 2005.

	1000 overnattinger	Totalt turistkonsum mill. kroner	Direkte + indirekte produksjons- virkninger mill. kr. ⁴	Antall direkte og indirekte sysselsatte	Multiplikator turistkonsum ⁵
Setesdal inkl Hovden	1105	468	437	780	0,17
Arendal	2091	773	870	1362	0,37
Kristiansand	2236	1955	2683	3873	0,50
Mandal	819	303	310	548	0,28
Lister	1395	507	505	823	0,30
Bykle	487	261	-	-	-
Kystkommuner	4667	2930	-	-	-
Innlandskommuner	2978	1110	-	-	-

TØI rapport 867/2006

Arendalsregionen: Et samlet turistkonsum på 773 millioner kroner ga produksjonsvirkninger på 870 millioner kroner og sysselsatte ca 1360 personer. Hver krone i turistkonsum gir 37 øre i indirekte virkninger.

Kristiansandsregionen er i reiselivssammenheng den klart største i Agder, med nesten halvparten av turistomsetningen i Agder. Her må det legges til at 728 millioner kroner (av i alt 1 955 mill. kr.) er verdien av produksjonen av transporttjenester til turister (Color Line, Kjevik) i regionen, samt omsetningen i Kristiansand Dyrepark.

Et turistforbruk på nær 2 milliarder kroner gir produksjonsvirkninger på nesten 2,7 milliarder kroner og i underkant av 3 900 sysselsatte. De indirekte virkningene er relativt store. Regionen har et variert næringsliv, noe som innebærer at hver krone i turistkonsum genererer indirekte produksjon til en verdi av 50 øre.

Region Mandal er den regionen som har minst turistkonsum, i overkant av tre hundre millioner kroner i 2005. Verdien av produksjonsvirkningene er omtrent det samme, og om lag 550 personer var direkte eller indirekte sysselsatt som følge av turistenes forbruk.

Region Lister hadde i 2005 et turistforbruk på om lag 500 millioner kroner, og omtrent det samme i direkte og indirekte produksjonsverdi. Turistenes kjøp av varer og tjenester sysselsatte om lag 820 personer.

Økonomiske virkninger og sysselsetting er ikke beregnet for Bykle kommune og for kyst- og innlandskommuner.

⁴ Produksjonsverdien i varehandel er her regnet som bruttofortjenesten (er lik 31 % av omsetning eksklusive merverdiavgift).

⁵ Indirekte produksjonsvirkning per krone samlet turistomsetning ekskl. merverdiavgift.

Båtturisme

Det finnes lite datagrunnlag for å kunne beregne antall overnattinger og turistkonsum for denne kategorien av turister. Overnattingene skal i prinsippet være med i begrepet ”andre overnattinger” i vårt materiale, men er sannsynligvis underestimert. Noe grove beregninger av turistforbruk knyttet til opphold i gjestehavner gir et resultat på 65 millioner kroner til sammen i Agderfylkene. Her er ikke anløp og overnattinger i uthavner og hos slekt og venner tatt med.

I sørlandsbyene regnes fritidsbåttrafikken å være betydelig. Vårt anslag på 65 millioner kroner er sannsynligvis en del for lavt, uten at vi kan si noe mer konkret om dette.

Hytteturisme og hyttebygging

Tiltakende byggeboom i innlandet

Ved inngangen til 2006 var det registrert i alt om lag 31 800 fritidsboliger i Agder, herav ca 15 600 i Aust-Agder og knapt 16 200 i Vest-Agder. Fra 2000 til 2006 økte antall fritidsboliger med om lag 1 200 i Aust-Agder og 2 340 i Vest-Agder.

I hver region foreligger en rekke planer, som dersom de blir realisert, innebærer en økning av antall fritidshus med over 40 prosent i Agder. Dette er riktignok et relativt uoversiktlig felt, planene befinner seg på ulike stadier i den kommunale behandlingsprosessen og kan være ganske ulike med hensyn til hvor konkrete de er. Enkelte planer kan ha mer karakter av målsettinger, og tidshorisonnten kan i praksis komme til å strekke seg over mer enn 10 år.. Hensikten med denne framstillingen er å gi et bilde av mulig vekst i antall fritidsboliger de nærmeste 10 år.

Tabell 7 Antallet fritidsboliger 1. januar 2006 og planlagt utbygging før 2015.

Region	Antall fritidsboliger per 1.1.06	Potensial 2015	%-vis vekst
Setesdal	5196	3400	65
Arendalregionen	7694	3300	43
Kristiansandregionen	6453	200	3
Region Mandal	4745	2200	46
Region Lister	7703	400	52
Agder totalt	31791	9500	41

TØI rapport 867/2006

I Setesdal omfatter planene en vekst på 65 prosent, mulig utbygging er konsentrert til Bykle og Valle (12-1300 i hver kommune) og Evje (700).

I Arendalsregionen gir potensialet en vekst på 43 prosent, her vil eventuell utbygging først og fremst komme i Åmli (2100).

I region Mandal vil hovedtyngden av en vekst på 46 prosent komme i Åseral kommune (2000).

I region Lister vil eventuell utbygging være konsentrert i Lyngdal (15-1600) og Sirdal (1500).

I Kristiansandsregionen ser framtidig utbygging ut til å bli nokså beskjedent ut fra dagens planer.

Hovedtyngden av utbyggingen vil altså eventuelt komme i innlandsområdene, først og fremst i Åmli og Setesdal i Aust-Agder, og i Åseral og Sirdal Vest-Agder. I kystområdene er det relativt beskjedent utbygging, først og fremst i Tvedestrand og Risør (ca 4-500 hytter i hver kommune). Mangel på arealer, spesielt på grunn av nasjonale og/eller lokale restriksjoner i kystsonerområdene, er en viktig begrensning her.

Det er planer om 15-1600 fritidsboliger i Lyngdal, som er regnet som kystkommunene i denne analysen. Vi kjenner imidlertid ikke fordelingen av planlagt utbygging på henholdsvis innlandsområder og kystområder i kommunen.

Hyttegjestene legger igjen relativt lite penger per døgn, men er mange

Hyttebesøkende står for om lag 39 prosent halvparten av alle overnattinger i Agderfylkene, men litt under 20 prosent av det totale turistkonsumet (eksklusive Color Lines produksjon til turister, dyreparken og skiheisomsetning i Sirdal og Bykle). Hyttegjestens konsum utgjorde 630 millioner kroner i 2005.

I tillegg kommer imidlertid det hytteeiere årlig bruker til oppgradering og vedlikehold, se neste avsnitt. For Agderfylkene samlet vil dette utgjøre omkring 325 millioner kroner i året.

Byggevirksomhet gir store lokale inntekter

De direkte økonomiske effektene lokalt og regionalt består av

- Fortjeneste ved opparbeidelse og salg (eventuelt feste) av tomter – grunneierne er nesten alltid lokale
- Fortjeneste for utbygger
- Etterspørsel etter varer og tjenester for oppsetting av hytter
- Vedlikehold og oppgradering av eksisterende hytter
- Bruksbetingede og faste utgifter lokalt/regionalt ved bruk av fritidshusene
- Økte kommunale skatter (eiendomsskatt, tilknytningsavgifter)

Vi har i denne analysen gjennomgått tilbudet av nye hytter i Agder sommeren 2006 (internett). Ut fra dette har vi stipulert gjennomsnittspris for en ny hytte i fjellet til 2,6 millioner kroner, en ny hytte ved sjøen er stipulert til 2,3 millioner kroner og en hytte i innlandet utenom fjellområdene er stipulert til 1,3 millioner

kroner. Dersom vi tar utgangspunkt i salg av 100 hytter av hver kategori, ser vi følgende sentrale økonomiske elementer:

Tabell 8. Økonomiske effekter av utbygging av 100 hytter av ulike kategorier. Millioner kroner.

	Fjellhytte	Hytte ved sjøen	Hytte i innlandet
Samlet salgssum	260 mill	230 mill	130 mill
Mva til staten	34 mill	29 mill	19 mill
Grunneierinntekt tomtosalg	50 mill	50 mill	20 mill
Fortjeneste utbygger	40 mill	35 mill	15 mill
Etterspørsel etter arbeidskraft og byggevarer	136 mill	116 mill	76 mill

TØI rapport 867/2006

Samlet for Agder representerer utbyggingspotensialet på 13 300 hytter en omsetningsverdi (i 2006-priser) på ca 27 milliarder kroner, eller 23,4 milliarder dersom vi trekker fra merverdiavgift på byggevarer og byggetjenester. Over en 10-årsperiode innebærer dette en netto omsetning på 2,34 milliarder kroner i året, dersom vi forutsetter en jevn utbygging. Omsetningen på 23,4 milliarder fordeler seg med 5,13 milliarder i tomtosalg, 3,9 milliarder i fortjeneste for utbyggere og nesten 14,4 milliarder i etterspørsel etter byggevarer og byggetjenester.

I tillegg kommer investeringer til oppgradering/utvidelser. Hytter i kystområdene, hvor tilgangen på nye tomter er svært liten, kan i mange tilfeller kan være gjenstand for betydelige ombyggingsarbeider. Vi har her regnet at 20 prosent av kysthyttene oppgraderes i løpet av en 10-årsperiode for 400 000 kroner hver, mens det for øvrige hytter i Agder regnes en årlig oppgraderingskostnad på 8000 kr per år i gjennomsnitt. Dette gir over en tiårsperiode 3,26 milliarder i etterspørsel etter byggevarer og håndverktjenester.

Vi har samlet disse beregningene i tabell 9.

Tabell 9 Beregnede verdier av bygging av nye hytter og oppgradering av eksisterende. Periode på 10 år. Millioner kroner.

	Setesdal	Arendal	Kristiansand	Mandal	Lister	Agder samlet
Omsetning salg av nye hytter	7020	5190	310	5445	9050	27015
Tomtesalg	1280	930	55	1045	1820	5130
Fortjeneste ved utbygging	1010	675	40	833	1355	3913
Etterspørsel etter varer og tjenester	3784	2868	172	2854	4700	14378
Omsetn ekskl. merverdiavgift	6074	4473	267	4732	7875	23421
Oppgradering av hytter ⁶	416	959	832	435	619	3261

TØI rapport 867/2006

⁶ Omfatter 20 prosent av hyttene i kystkommunene, 400 000 kr per hytte. For øvrige hytter er det lagt inn en årlig oppgraderingskostnad på 8000 kr per år.

Det må understrekes at disse tallene innebærer relativt stor grad av usikkerhet. De er beregnet på grunnlag av gjennomsnittspriser for et relativt lite utvalg av nye hytter, og det vil kunne være store variasjoner i for eksempel tomtsalgets andel av salgssummen for hyttene og i utbyggers fortjeneste. Dessuten er det svært usikkert hvor mye av dette som blir realisert.

Hensikten med oppstillingen er først og fremst å illustrere hvor store verdier det kan være snakk om i Agder og i de enkelte regioner.

Avslutning: Kort om vår måling av reiselivets økonomiske betydning

Direkte og indirekte virkninger

Utgangspunktet for beregningene av direkte og indirekte virkninger er den ”importerte etterspørsel” turister representerer i hver region.

Vi måler altså de direkte og indirekte økonomiske virkningene i hver region av at **turistene** kjøper varer og tjenester i disse områdene. Med turister mener vi her både personer på reise i ferie/fritidsøyemed og personer på reise i forbindelse med yrke (herunder kurs og konferanser).

De **direkte virkningene** er lik verdien av den produksjonen turistene innkjøper av varer og tjenester skaper i reiselivsnæringene og de andre næringene (for eksempel varehandel) som betjener turistene.

De **indirekte virkningene** oppstår ved at de foretakene som selger direkte til turistene, må ha underleveranser fra andre produsenter, og ved at turistenes kjøp av varer og tjenester skaper eierinntekter og lønnsinntekter i de berørte foretakene, som igjen brukes til vare- og tjenestekjøp (privat konsum). Hvor mye av underleveransene og bruken av lønns- og eierinntekter som skjer *innen* den regionen vi studerer, avhenger blant annet av hvor utviklet og differensiert tilbudet av varer og tjenester er innen regionen.

Datagrunnlag

Beregningene av turistenes forbruk tar utgangspunkt i siste års overnattingstall og utvalgsundersøkelser blant norske og utenlandske turister (forbruksundersøkelser, undersøkelser om reiseaktivitet, overnattingsmåter med mer), samt fylkesvise satellittregnskap for reiseliv.

Analysen er i prinsippet begrenset til overnattende turister. Omfang og effekter av dagsbesøk er vanskelige å måle, og er utelatt. Noe av dagsbesøkendes forbruk er imidlertid indirekte kommet med, ved at vi har regnet inn hele omsetningen i Kristiansand Dyrepark og ved skiheisanlegg i Sirdal.

For hytteturister er det gjort egne beregninger basert på tilgjengelig materiale om bruksomfang og forbruk av ulike varer og tjenester ved opphold på hytte.

For beregning av indirekte virkninger har vi anvendt den såkalte PANDA-modellen, som forenklet sagt viser hvordan økt etterspørsel etter bestemte varer og tjenester slår ut i produksjonen i hver enkelt næring.

1 Innledning

1.1 Bakgrunn og prosjektmål

I perioden 1999 – 2002 gjennomførte Transportøkonomisk institutt (TØI) i samarbeid med NIBR og SSB¹ det forskningsrådsfinansierte prosjektet ”Utvikling av data og modeller til analyse av turismens regionale og lokale betydning”. Dette verktøyet ble laget for å utarbeide (blant annet) fylkesvise og regionale analyser av reiselivets indirekte og direkte virkninger.

TØI har gjennomført ringvirkningsanalyser for en rekke fylker. Blant annet ble det i 2005 gjennomført en analyse for Buskerud, Vestfold og Telemark (Dybedal 2005) og i 2006 for Hedmark og Oppland (Dybedal 2006). Med utgangspunkt i disse analysene har TØI fått i oppdrag å beregne de økonomiske ringvirkningene av reiseliv for Agderfylkene og regioner innen fylkene.

I prosjektet skal det gjennomføres to hovedtyper av analyser:

- Ringvirkningsstudie på fylkesnivå og på regionnivå
- En analyse av virkninger av hyttebygging og hyttebruk

Mer spesifikt vil dette si å beregne hva turister legger igjen av penger, og hvilke direkte og indirekte virkninger dette får i form av økt produksjon i ulike næringer.

Virkningene skal beregnes for 2005 og omfatter:

- Direkte økonomiske produksjonsvirkninger (verdi eksklusive merverdiavgift)
- Indirekte økonomiske produksjonsvirkninger (verdi eksklusive merverdiavgift)
- Sysselsetting

Spesielt skal det beregnes virkninger av hyttebygging.

1.2 Definisjoner og begreper

1.2.1 Hva vi måler

I denne analysen er det turistenes etterspørsel som er i fokus. Vi er altså ute etter å måle de direkte og indirekte økonomiske virkninger i bestemte geografiske områder av at **turistene** legger igjen penger i disse områdene.

---

¹ Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) og Statistisk Sentralbyrå (SSB)

Produktene fra de såkalte reiselivsnæringene på et sted – overnatting, servering, transport, reisebyråer/turoperatører og aktiviteter/museer/underholdning - kjøpes både av turister og lokalbefolkning. Turister bruker også penger på andre saker og ting enn det reiselivsnæringene tilbyr. Dette er for eksempel bensin, dagligvarer, klær og skotøy, og denne ”ekstraomsetningen” kalles ofte *overrislingseffekt* (”når det regner på presten” osv.).

De direkte virkningene er lik verdien av den produksjonen som skjer i reiselivsnæringene og de andre næringene for å skaffe turistene de produktene de kjøper. De indirekte virkningene oppstår i hovedsak ved at de foretakene som selger direkte til turistene må ha underleveranser fra andre produsenter, og ved at turistenes kjøp av varer og tjenester skaper eierinntekter og lønnsinntekter i de berørte foretakene, som igjen brukes til vare- og tjenestekjøp.

De direkte virkningene oppstår i sin helhet i det området hvor turistkonsumet skjer². De indirekte virkningene oppstår delvis i dette området, avhengig av i hvilken grad det brukes leverandører lokalt og i hvilken grad bruken av opptjente inntekter skjer innen området. Vi forsøker å beregne hvor stor andel av de indirekte virkningene som faktisk oppstår innen området.

1.2.2 Turister og turistkonsum

Vår definisjon av turister (kalles også besøkende eller ’visitors’) er basert på World Tourism Organisation (WTO) sin definisjon (WTO 1994). Turister defineres der som

personer som reiser til eller oppholder seg på et sted som ligger utenfor det området de normalt ferdes, der reisen er av en ikke-rutinemessig karakter og oppholdet på stedet som besøkes varer kortere enn et år.

Dette innebærer at turister inkluderer innenlandske så vel som utenlandske besøkende. Formålet med reisen er *ikke* definert, i den forstand at definisjonen ikke skiller mellom ferie- og fritidsreisende og forretningsreisende. Forretningsreisende er definert som personer som reiser for offentlig eller privat arbeidsgivers regning.

Et annet og viktig forhold er at som turister regnes – ut fra definisjonen – også personer som er bosatt i det fylket eller den regionen vi gjør beregninger for, dersom de ellers oppfyller definisjonens kriterier.

Her har vi imidlertid gjort noen modifikasjoner. I samråd med oppdragsgiver har vi vinklet analysen mot etterspørsel fra personer bosatt utenfor regionen. Forbruket ved hytteopphold i samme region som man bor er derfor ikke tatt med i våre beregninger. Derimot er forbruk knyttet til andre typer overnatting (hotell, camping, hyttegrend, slekt og venner) tatt med. Dette henger sammen med at overnattinger innen regionen foretatt av regionens egne innbyggere er vanskelig å skille ut fra den statistikk som er tilgjengelig. Vi vil for øvrig anta at omfanget av

---

² Et spesialtilfelle her er kostnader til reise til og/eller fra fylket. Av dette transportkonsumet regnes halvparten som ”kjøpt” i fylket man reiser til og/eller fra, uavhengig om transportselskapet er lokalisert utenfor fylket. Dette er i tråd med prinsippene for nasjonalregnskap.

kommersielle overnattinger og overnattinger hos slekt og venner innen bostedsregionen er relativt beskjedent i omfang.

Turistkonsum defineres som turistenes forbruksutgifter, og det fordeles gjerne på ulike varer og tjenester. Det består av utenlandske ferie- og fritidsreisendes turistkonsum, norske husholdningers turistkonsum og norske næringers utgifter til forretningsreiser.

Det beregnede turistkonsumet er konsekvent presentert som netto verdier, det vil si eksklusive merverdiavgift.

1.2.3 Turister = overnattingsgjester

Etter turistdefinisjonen ovenfor kan både dagsbesøkende og overnattende besøkende være turister. Når vi gjør våre beregninger er det imidlertid de overnattende turistene som er i fokus. Dette henger sammen med at det er for disse vi har et tilstrekkelig datagrunnlag til å kunne gjøre beregninger. Dagsturisme registreres ikke i offentlig statistikk, og vi har heller ingen andre kjente (og tilgjengelige kilder) som kan gi oss tilstrekkelig gode tall for dagsturisme. Problemene med dagsturisme og eventuell betydning for turistkonsumet er drøftet litt i neste avsnitt.

1.2.4 Dagsbesøkende

Analysen beregner ikke eksplisitt omsetning fra dagsbesøkende turister fra hjemsted eller overnattingssted utenfor fylkene. Derimot medregnes implisitt turister på dagsbesøk i en region fra en feriebase i en annen region innen Agderfylkene, men deres forbruk er da tatt med i tallene for den regionen hvor de overnatter.

Vi vil anta at dagsbesøkende turister som ikke overnatter i noen av de andre regionene innen fylkene kun står for marginale deler av turistkonsumet. De viktigste unntakene her er sannsynligvis Kristiansand med Dyreparken, og større festivalarrangementer (som også tiltrekker seg en del besøkende som ikke nødvendigvis overnatter i noen av regionene innen fylkene). I noen lokalområder betyr dagsbesøk til alpinanlegg (for eksempel Sirdal) mye for den lokale omsetningen.

Noe av det dagsbesøkende legger igjen kommer med indirekte ved at vi har valgt å regne inn hele omsetningen i Kristiansand Dyrepark, samt heisomsetningen i Sirdal (og Hovden, hvor det for øvrig er lite dagsbesøkende) som turistkonsum (se avsnitt 3.1). Dermed får vi med salg til dagsbesøkende som er turister, men også dagsbesøkende som ikke er turister (personer som bor i de respektive regioner).

Når det gjelder festivalene og større arrangementer ellers (Quart, trebåtfestivalene, båtrace etc), er det kjent at det medfører store omsetningstall lokalt. Det er imidlertid vanskelig å fange opp hvor mye som er nyskapt dagsturisme. Det vil si hvor stor andel av de besøkendes forbruk som gjelder personer ikke bosatt i vedkommende region og som ikke overnatter i noen av fylkene i forbindelse med besøket.

I hovedsak vil vi anta at hoveddelen av deltakernes forbruk fanges opp gjennom overnattingstall (camping, hotell, private hytter etc). Hvor stor omsetning som skyldes dagsbesøkende, og også hvor stort omfanget av uregistrert overnatting er (dette kan være relativt stort, f eks ved Quart-festivalen), må vi her betrakte som ukjent.

1.2.5 Gjennomreisende

Gjennomreisende turister som ikke overnatter i noen av regionene i fylkene er heller ikke medregnet. Vi vil anta at omsetningen fra gjennomreisende som ikke overnatter utgjør nokså marginale andeler av den totale turistomsetningen i fylkene. Gjennomgangstrafikken kan imidlertid bety relativt stor omsetning i enkelte serveringsvirksomheter og bensinstasjoner langs hovedveiene. De viktigste gjennomreisesegmentene er sannsynligvis passasjerer til og fra ferjeleiet i Kristiansand, i begge retninger på E-18 og opp og ned Setesdal.

Gjennomreisende som overnatter i en av regionene i fylkene er i prinsippet med i tallmaterialet, men som for dagsbesøkende medregnet i tallene for den regionen hvor de overnatter.

1.2.6 Båtturisme

Når det gjelder overnattingsgjester er det en spesiell kategori vi heller ikke vet særlig mye om, og som er nokså relevant for Sørlandet. Det er den turisme som er knyttet til reiser med fritidsbåter. I SSBs ferieundersøkelser – og dermed også i våre beregninger – er slike reiser med i tallgrunnlaget innenfor samlegruppen ”annen (og eventuelt uoppgitt) overnatting”. Vi har i avsnitt 3.5 gjort noen enkle anslag på hva denne turismen kan bety i de enkelte regionene.

1.3 Regioninndeling

Regioninndelingen er spesifisert følgende fra oppdragsgivers side. Den går dels på tvers av fylkesgrensene og er som følger:

Arendal-regionen: Grimstad, Arendal, Froland, Risør, Tvedestrand, Gjerstad, Vegårshei og Åmli

Setesdal: Bykle, Valle, Bygland og Evje og Hornnes

(Bykle skal også behandles som egen region)

Mandal-regionen: Mandal, Lindesnes, Marnardal, Audnedal og Åseral

Region Lister: Flekkefjord, Farsund, Lyngdal, Sirdal, Kvinesdal og Hægebostad

Kristiansand-regionen: Kristiansand, Søgne, Vennesla, Songdalen (Vest-Agder), Lillesand, Birkenes og Iveland (Aust-Agder)

Kystkommunene samlet:

Flekkefjord, Farsund, Lyngdal, Lindesnes, Mandal, Søgne, Kristiansand (Vest-Agder), Lillesand, Grimstad, Arendal, Tvedestrand, Risør (Aust-Agder)

Innlandskommunene samlet:

Sirdal, Kvinesdal, Hægebostad, Åseral, Audnedal, Marnardal, Vennesla, Songdalen (Vest-Agder), Iveland, Birkenes, Evje og Hornnes, Bygland, Valle, Bykle, Åmli, Vegårshei, Gjerstad (Aust-Agder).

1.4 Hovedtrekk i metode

Direkte virkninger (etter type vare og tjeneste) er lik turistenes konsum. Beregning av dette baseres på oppdaterte overnattingstall og eksisterende informasjon om forbruk per overnattingdøgn etter gjestekategori og overnattingstype.

Prosjektets utgangspunkt er en ringvirkningsmodell som er utviklet av NIBR, SSB og TØI. Modellen baserer seg på følgende hovedelementer, utviklet innen dette prosjektet:

- Fylkesvise satellittregnskap for reiseliv. Dette regnskapet gir tall for turistenes kjøp av varer og tjenester – *eksklusive mva og andre avgifter* - i hvert fylke (= direkte virkninger) fordelt på ti ulike grupper av varer og tjenester.
- En kryssløpsmodell basert på PANDA-modellen³ og fylkesvise nasjonalregnskap. I denne modellen brukes resultatene fra satellittregnskapet til å beregne direkte og indirekte virkninger av turistenes konsum fordelt på næringer.

I modellutviklingsarbeidet er 1997 brukt som basisår. Dette på grunn av at fylkesvise nasjonalregnskap (som også er brukt som avstemmingsgrunnlag i satellittregnskapene) og grunnlaget i PANDA-modellen ikke forelå i nyere versjon da modellen ble utviklet.

I de beregnede tallene for direkte og indirekte virkninger for basisåret 1997 ligger det implisitt flere ulike strukturer, som i stor grad framkommer ut fra utvalgsundersøkelser. De viktigste er:

1. Omfanget av ikke-kommersielle overnattinger (slekt/venner, egne hytter, ”annet”) i forhold til overnatting i kommersielle enheter (hotell, camping etc)
2. Sammenhenger mellom overnattinger i ulike kategorier og turistkonsum
3. Fordeling av forbruk på ulike varegrupper. Slike fordelinger er beregnet for ulike stedstyper, ulike overnattingstyper og etter hva slags reise man er på (ferie/fritid eller yrkesreise).
4. Næringsstruktur i hvert fylke og evne til "selvforsyning"

---

³ PANDA står for ”Plan- og analysemodell for næringsliv, demografi og arbeidsmarked”.

Et skifte av basisår vil bestå av innarbeiding av nyere tall for alle typer av strukturer, inkludert hele strukturen i PANDA-modellen og utarbeidelse av nye fylkesvise satellittregnskap. Dette er et svært omfattende arbeid, som per dato ikke har vært på verken SSBs eller andres agenda.

Vi kan (og må!) imidlertid gjøre betydelige oppdateringer på fylkesnivå for årene etter 1997 (i dette tilfellet 2005):

1. Nye overnattingstall for 2005 innhentes for hotell og for camping og hyttegrender, og nye tall beregnes for overnattinger på egen, leid og lånt hytte. Videre beregnes tall for overnattinger hos slekt og venner og ”annet” på grunnlag av befolkning og befolkningsendringer i hvert fylke.
2. Totalt turistkonsum (1997-beregningene) for nordmenn og utlendinger, for henholdsvis feriereiser og yrkesreiser, oppjusteres ved hjelp av:
  - Overnattingstallene for 2005. Endringer i sammensetningen av gjestedøgn etter overnattingsform tas hensyn til; dels ved å anvende forbrukstall etter overnattingsform fra grunnlagsmaterialet for de fylkesvise satellittregnskap for reiseliv som vektgrunnlag og dels ved å ta hensyn til framveksten av ”nye” forbruksintensive overnattingsformer som hyttegrender/leiligheter.
  - konsumprisindeksen
  - nye forbruksdata og erfaringstall fra enkelte destinasjoner mht forbruk på aktiviteter med mer (fritidsparker, skiheiser etc).

Neste ledd i operasjonen er å fordele fylkestallene for turistkonsum på regioner innen hvert fylke på grunnlag av overnattingstall i regionen innen hver overnattingsform.

De beregnede konsumtallene for fylker og regioner anvendes så som input i beregningene av direkte og indirekte produksjons- og sysselsettingsvirkninger (PANDA-modellen).

1.5 Resultatvariable

Analysen gir tall for følgende økonomiske ringvirkninger på regionnivå:

- Totale overnattingstall fordelt på overnattingsform (hotell, camping, leid hytte, egen/lånt hytte, slekt og venner og ”annet”)
- Turistenes konsum fordelt på fire hovedkategorier av besøkende (yrkes- og fritidsbetingede reiser for henholdsvis nordmenn og utlendinger) og henholdsvis reiselivsprodukter og andre typer varer og tjenester
- Direkte og indirekte produksjonsvirkninger fordelt på næringer og fire hovedkategorier av turister
- Hovedtall for direkte og indirekte sysselsetting

Tallmaterialet er basert på overnattende turister, det vil si at det dagsbesøkende og gjennomreisende legger igjen ikke er medregnet (se avsnitt 1.2.3)

2 Beregning av overnattingstall

Datagrunnlaget for overnattinger er ikke komplett. Overnattingstall for hoteller, campingplasser og hyttegrender nedbrutt på region/kommune er i utgangspunktet hentet fra www.statistikknett.com. Her er det imidlertid en del problemer knyttet til innrapportering til og registrering hos SSB når det gjelder overnattingsvolumer i en del områder.

Problemene er dels knyttet til ufullstendig innrapportering av kommersielle overnattinger, spesielt når det gjelder hyttegrender og hytteformidling. Grunnen(e) til dette er beskrevet nærmere i dette kapittelet.

SSB publiserer ikke regionale tall for hotellovernattinger dersom det er få bedrifter i regionen (færre enn tre), eller dersom enkelthoteller kan identifiseres via regiontall og tall for enkelte (andre kommuner). I SSBs tall for regionene i Agder er imidlertid alle regioner representert med tall for både hoteller, camping og hyttegrender.

Vi får derimot et problem når vi går på tvers av regionene ved å definere en "kystkommunegruppe" og en "innlandskommune". Tall på kommunenivå finnes publisert kun i noen få tilfeller (f.eks. Bykle).

Hvordan vi har forholdt oss til dette, er beskrevet i de nærmeste avsnittene under hver enkelt overnattingstallform.

2.1 Hotellovernattinger

SSB registrerer ikke alle hotellovernattinger. Hotellstatistikken omfatter kun bedrifter med minst 20 senger. I tillegg kommer overnattinger ved vandrerhjem. Anslag på denne delen utelatte overnattinger er tidligere beregnet ut fra TØIs gjesteundersøkelse (utlendinger) og SSBs kvartalsvise ferieundersøkelser (nordmenn) for 1997/1998. Disse anslagene er gjort på nasjonalt nivå.

Det er ganske usikre estimater fordi det er knyttet betydelig usikkerhet til de nevnte utvalgsundersøkelsene når man bryter tallene ned på fylkesnivå. Våre beregninger tilsier at et tillegg på 4,6 prosent kan være et rimelig anslag for de to fylkene, for både nordmenn og utlendinger. Dette tillegget anvendes for alle regionene.

Det har videre bydd på spesielle utfordringer å fordele overnattingstallene på feriereiser og yrkesreiser for henholdsvis nordmenn og utlendinger. Når det gjelder hotellstatistikken, har denne tall for nasjonsfordeling og formålsfordeling, men har ikke kombinert disse variablene. Det hovedprinsipp vi her har anvendt er at vi antar samme fordeling etter formål for utlendinger og nordmenn innen hver region. Likevel har vi måttet foreta visse justeringer, slik at både totalt antall

yrkesovernattinger, totalt antall feriebetingede overnattinger, totalt antall overnattinger for nordmenn og totalt antall overnattinger for utlendinger stemmer for hver region og for fylket totalt.

Når det gjelder fordeling av hotellovernattinger på kyst- og innlandskommuner, har vi lagt følgende metode til grunn: Hotellovernattingstall for hver region er fordelt på kommuner etter antall hotellsenger i hver kommune. Implisitt har vi måttet anta samme fordeling på nordmenn og utlendinger og på feriebetingede og yrkesbetingede opphold i alle kommuner innen hver region⁴.

Dette gir følgende hotellovernattingstall:

Tabell 1 Hotellovernattinger i Agder 2005 etter region, nasjonalitet og formål.

	Setesdal	Arendal	Kristiansand	Mandal	Lister
Hotell i alt	79401	158511	460813	28084	77642
Nordmenn	52240	140066	403830	17560	68460
- herav ferie/fritid	44998	72714	204026	10056	33877
- herav yrke	7242	67351	199804	7504	34583
Utlendinger	27160	18445	56983	10524	9183
- herav ferie/fritid	23395	9576	28789	6026	4544
- herav yrke	3765	8869	28194	4497	4639

TØI rapport 867/2006

	Aust-Agder	Vest-Agder	Agder samlet	Bykle	Kyst kommuner	Innlands-kommuner
Hotell i alt	248981	555470	804451	67490	653853	150599
Nordmenn	201809	480347	682156	44415	571555	110601
- herav ferie/fritid	126850	243431	370280	39249	290864	74808
- herav yrke	74959	236916	311876	5166	280692	35793
Utlendinger	47173	75123	122295	23075	82297	39998
- herav ferie/fritid	29651	38071	67722	20391	42073	30258
- herav yrke	17522	37052	54574	2684	40224	9740

TØI rapport 867/2006

⁴ Konsekvensene av dette er at fordelingen på yrkesreisende nordmenn og feriereisende nordmenn ikke er helt i samsvar med den "sanne" fordeling. Tilsvarende gjelder for utlendinger. Totalt antall norske og utenlandske overnattinger, og totalt antall yrkesbetingede og ferie/fritidsbetingede overnattinger er imidlertid korrekte (etter hotellstatisikken). Dette vil ha liten innvirkning på de totale forbrukstallene, ettersom norske og utenlandske gjesters forbruk er nokså likt for henholdsvis ferie/fritidsbetingede overnattinger og yrkesbetingede overnattinger.

2.2 Overnattingstall for camping og hyttegrender

2.2.1 Nasjonalitetsfordeling og formål med oppholdet

Camping- og hyttegrendstatistikken gir regionale tall separat for hytter, sesongcamping, telt/vogn og bobiler, men ikke fordelt på nasjonalitet. Nasjonalitetsfordeling gis kun for camping og hyttegrender samlet.

Det er nokså sannsynlig at fordelingen på nordmenn og utlendinger innen hver region ikke er den samme for hyttegrendovernattinger som for campingovernattinger. Informasjoner vi har innhentet fra turistkontorene i de enkelte regionene viser at andelen utlendinger er høyere i hyttegrender enn i ordinær camping. Det foreligger imidlertid ikke tall for disse fordelingene. Vi har derfor skjønnsmessig stipulert andelen innen hver overnattingsform, men slik at totalfordelingen (hyttegrend + camping) fortsatt stemmer med SSBs tall.

For Bykle har vi på grunnlag av tilsendte data (nasjonalitetsfordeling fra fire bedrifter) anvendt en utenlandsandel på 55 %.

Våre anslag gir følgende fordeling av nordmenn og utlendinger for henholdsvis hyttegrender og camping, sammenliknet med SSBs tall for begge kategoriene samlet:

Tabell 2 Beregnet fordeling av nordmenns og utlendingers overnattinger i hyttegrender og camping. Prosent

	Hyttegrend & camping SSB		Hyttegrend, beregnet fordeling		Camping, beregnet fordeling	
	Nordmenn	Utlendinger	Nordmenn	Utlendinger	Nordmenn	Utlendinger
Setesdal	62	38	49	51	80	20
Arendal	88	12	66	34	95	5
Kristiansand	84	16	76	24	90	10
Mandal	76	24	75	25	77	23
Lister	82	18	73	27	86	14
Aust-Agder	77	23	59	41	89	11
Vest-Agder	82	18	75	25	87	13
Agder	79	21	66	34	88	12
Bykle	56	44	45	55	88	12
Kystkommuner	79	21	66	34	88	12
Innlandskommuner	79	21	68	32	87	13

TØI rapport 867/2006

Videre har vi gjort den forenkling at campingovernattinger og overnattinger på hytte i hyttegrend er antatt å kun være feriebetingede overnattinger. Det vil i praksis kunne innebære at personer som eventuelt oppholder seg på campingplass eller i hyttegrend i forbindelse med yrkesutøvelse antas å ha samme forbruk som ferie- og fritidsreisende samme sted.

2.2.2 Fordeling av overnattinger på kyst- og innlandskommuner

Når det gjelder fordeling på kyst- og innlandskommuner, er det kun for regionen Setesdal vi har tall som i sin helhet hører til en av kategoriene (innland). For

regionene Lister, Mandal, Kristiansand og Arendal har vi valgt å fordele overnattingene på kyst og innland ut fra den tilsvarende fordeling av hotellovernattinger. Informasjoner om antall campingplasser i hver kommune hadde vært et bedre grunnlag, men slik informasjon har vist seg vanskelig tilgjengelig.

Vi har videre anvendt samme fordelingsprinsipp (hotellovernattinger) på hyttegrendovernattinger som for campingovernattinger.

Når det gjelder fordelingen på kyst- og innlandskommuner, har vi først tatt tallene for Setesdal inn i innlandstallene. Deretter har vi fordelt resten av overnattingstallene for Agder samlet for henholdsvis hyttegrender og camping med antallet hotellovernattinger som fordelingsnøkkel.

2.2.3 Campingstatistikken

Campingstatistikken omfatter "alle plassane med ein kapasitet på anten minst åtte hytter eller ein totalkapasitet på minst 50 einingar" (kilde: SSB). Dette innebærer at det er en del campingovernattinger som ikke blir registrert. Eksempelvis finnes det en del caravanplasser for sesongcamping som ikke kommer med i statistikken. I Sirdal er det for eksempel i alt 21 slike plasser med i alt 650 vogner i 2004 (kilde Replan: Reisemålsutviklingsplan for Sirdal). Dette gir et gjennomsnitt på ca 30 vogner per plass. Et flertall av disse 21 plassene må følgelig falle utenfor statistikken.

Vi har ganske dårlig datagrunnlag for å beregne riktig antall campingovernattinger på årsbasis. Vi antar at et tillegg på 10 prosent for å dekke det som er utelatt i SSBs statistikk kan være et rimelig anslag. Dette stemmer overens med det tallgrunnlaget som ble anvendt i de fylkesvise satellittregnskapene for turisme (Brændvang og Sørensen 2002), som igjen ble basert på sammenlikninger mellom SSBs campingstatistikk, TØIs gjesteundersøkelser blant utenlandske turister i Norge og SSBs kvartalsvise ferieundersøkelser.

2.2.4 Hyttegrendstatistikken

Hyttegrendstatistikken omfatter hyttegrender med minst tre utleieenheter. Hyttegrender er "hytter/rom som er tilrettelagde for sjølvstell og organisert som ei samling av enkeltstående einingar. Ved sjølvstell er graden av service vanlegvis redusert og inkluderer til dømes ikkje oppreising av senger og vask av rom og eventuelle sanitæranlegg som hyttene måtte vere utstyrte med. Bedriftene må vere drive under felles leing, med eigen resepsjon og vere drive på kommersiell basis."

For å få noenlunde korrekte tall for overnattinger i hyttegrender er vi nødt til å gjøre tilleggsberegninger i forhold til SSBs statistikk. Dette henger sammen med følgende:

Nesten alle rapporteringer til hyttegrendstatistikken skjer som antall utleiedøgn. For eksempel rapporterte kun 16 bedrifter i hele landet inn antallet gjestedøgn i august 2005 (iflg SSB). SSB bruker her en faktor på 3,0 for å beregne antall

gjestedøgn. Denne faktoren er for lav for utleieenheter av den typen vi finner i de fleste av de større vinterdestinasjonene i Norge, for eksempel Trysil og Hafjell. Høyst sannsynlig gjelder dette også en del hyttegrender i Agder. Utleide hytter innenfor hyttegrendbegrepet varierer mye i størrelse, her finner man alt fra de tradisjonelle enkle campinghyttene med to – fire senger til storhytter med opptil 25-30 senger.

For å komme nærmere det virkelige antallet overnattinger i hyttegrender har vi tatt utgangspunkt i antall utleiedøgn (overnattinger dividert med 3,0) i hver region. Data om faktisk belegg er svært sparsommelige, vi har derfor gjort følgende forutsetninger om antall personer per utleiedøgn i de enkelte regioner og de enkelte sesonger:

Tabell 3 Stipulert antall overnattinger per utleiedøgn i hyttegrender.

	Setesdal	Arendal	Kristiansand	Mandal	Lister
Snitt	4,3	4,0	4,0	4,0	4,0
Jan-apr	5	3	3	3	3
Juni-aug	4	5	5	5	5
Høst + mai	4	4	4	4	4

TØI rapport 867/2006

2.2.5 Beregnet antall overnattinger for camping og hyttegrend

Forutsetningene i de foregående avsnittene gir følgende beregningsresultater for campingovernattinger (sesongkontrakter, telt, vogner og bobiler):

Tabell 4 Campingovernattinger etter region og nasjonalitet 2005. Agder.

	Setesdal	Arendal	Kristiansand	Mandal	Lister
Totalt	98516	178398	243320	68791	102773
Nordmenn	60594	156352	205424	52171	84274
Utlendinger	37922	22046	37896	16620	18499

TØI rapport 867/2006

	Aust-Agder	Vest-Agder	Agder samlet	Bykle	Kyst kommuner	Innlands-kommuner
Totalt	51890	82635	134525	25382	482215	209582
Nordmenn	32616	41878	74494	22430	444308	166957
Utlendinger	19274	40757	60031	2952	37907	42626

TØI rapport 867/2006

Tilsvarende får vi følgende beregningsresultater for hyttegrender:

Tabell 5 Overnattinger i hyttegrend etter region og nasjonalitet 2005. Agder.

	Setesdal	Arendal	Kristiansand	Mandal	Lister
Totalt	148375	58007	166367	67866	52591
Nordmenn	91261	50839	140457	51470	43125
Utlendinger	57115	7169	25911	16396	9466

TØI rapport 867/2006

	Aust-Agder	Vest-Agder	Agder samlet	Bykle	Kyst kommuner	Innlands-kommuner
Totalt	265670	227537	493207	95618	280277	212930
Nordmenn	204690	186444	390217	43028	219277	107930
Utlendinger	60980	41094	102990	52590	61000	105000

TØI rapport 867/2006

2.3 Overnatting ved slekts- og vennebesøk og annen overnatting

Når det gjelder opphold hos slekt og venner anvendes tall for 1998/99, som tidligere er beregnet på fylkesnivå av TØI og brukt i satellittregnskapet for turisme. Det har kun vært marginale befolkningsendringer i de to fylkene siden 1998, og vi antar at omfanget av slekts- og vennebesøk også er relativt konstant. Vi antar at dette også gjelder samlekategoriene ”annet” og ”uoppgitt”.

Videre anvendes regionens andel av befolkningen i fylket som nøkkeltall for fordeling av fylkestallene for slekt/vennebesøk. For kategorien ”annet, uoppgitt”, er fordelingen av øvrige overnattinger på de enkelte regioner anvendt som fordelingsnøkkel for fordeling av fylkestallene. Dette gir følgende overnattingstall:

Tabell 6 Overnattinger hos slekt og venner i Agder 2005 etter region, nasjonalitet og formål.

	Setesdal	Arendal	Kristiansand	Mandal	Lister
Totalt	48002	579886	836606	162597	241910
Nordmenn	38622	466576	673133	130825	194641
- herav ferie/fritid	38061	459798	663354	128925	191813
- herav yrke	561	6778	9779	1901	2828
Utlendinger	9380	113310	163473	31771	47269
- herav ferie/fritid	9098	109903	158558	30816	45848
- herav yrke	282	3407	4915	955	1421

TØI rapport 867/2006

	Aust-Agder	Vest-Agder	Agder samlet	Bykle	Kyst-kommuner	Innlands-kommuner
Totalt	705669	1163330	1868999	6132	1483520	385480
Nordmenn	541706	962092	1503797	4934	1193640	310157
- herav ferie/fritid	541706	940244	1481950	4862	1176299	305651
- herav yrke	0	21847	21847	72	17341	4506
Utlendinger	163964	201238	365202	1198	289879	75323
- herav ferie/fritid	158583	195639	354223	1162	281165	73058
- herav yrke	5381	5599	10979	36	8715	2264

TØI rapport 867/2006

Tabell 7 Overnattinger i Agder 2005 etter region, nasjonalitet og formål. "Annen" og uoppgitt overnattingsmåte.

	Setesdal	Arendal	Kristiansand	Mandal	Lister
Totalt	67936	128573	137478	50359	85770
Nordmenn	56592	107104	114522	41950	71448
- herav ferie/fritid	49605	93881	100383	36771	62627
- herav yrke	6987	13223	14139	5179	8821
Utlendinger	11344	21469	22956	8409	14322
- herav ferie/fritid	8645	16360	17493	6408	10914
- herav yrke	2699	5109	5463	2001	3408

TØI rapport 867/2006

	Aust-Agder	Vest-Agder	Agder samlet	Bykle	Kyst-kommuner	Innlands-kommuner
Totalt	238349	231767	470116	29967	286977	183139
Nordmenn	198549	193067	391616	24963	239057	152559
- herav ferie/fritid	174036	169230	343266	21881	209543	133723
- herav yrke	24513	23837	48350	3082	29515	18835
Utlendinger	39799	38701	78500	5004	47919	30581
- herav ferie/fritid	30329	29491	59820	3813	36516	23304
- herav yrke	9471	9209	18680	1191	11403	7277

TØI rapport 867/2006

2.4 Overnattinger i leide private hytter og leiligheter

Vi må her skille mellom bruk av egen eller lånt hytte, og leie av privat hytte og/eller leilighet gjennom formidlingsforetak.

Når det gjelder egen bruk av private hytter beregnes antall overnattinger ut fra antallet hytter i hver kommune, med et gjennomsnittlig antall gjestedøgn beregnet ut fra data for hyttebruk fra BTV-rapporten (basert på Velvin 2003) og en

undersøkelse fra Østlandsforskning (Ericsson og Grefsrud 2005). I begge disse rapportene gjelder de innsamlede dataene 2002.

Et problem her er at det i noen områder kan være en relativt stor andel firmahytter, hvor belegget er langt høyere enn i andre private fritidsboliger.

Overnattinger i leid privat hytte gjennom hytteformidlingsforetak skal i prinsippet være med i SSBs statistikk for hytteformidling. Enheter og/eller private hytter som leies ut gjennom kommersielle byråer tas med i denne statistikken, som ikke er brutt ned på lavere nivå enn fylker. Utleie i privat regi er imidlertid ikke med i statistikken.

Det er som nevnt visse problemer knyttet til hytteformidlingsstatistikken (se avsnitt 2.5.1), i og med at innrapporteringen kan være mangelfull.

2.4.1 Hytteformidling

SSBs hytteformidlingsstatistikk oppgir antall overnattinger på fylkesnivå, fordelt på måneder og på nasjonalitet. Statistikken omfatter private hytter, det vil si "Hytte som primært er bygget/kjøpt for å tjene hytteeiers eget behov for fritid og rekreasjon, i motsetning til hytter som er bygget for kommersielle formål" (SSBs definisjon).

Antallet overnattinger er beregnet ut fra en antakelse (erfaringstall) om at det er fem personovernattinger (gjestedøgn) per utleiedøgn. Statistikken skal i prinsippet være en totaltelling, og skal omfatte alle norske og større utenlandske hytteformidlere som formidler gjester til private norske hytter.

Statistikken kan imidlertid ikke regnes som pålitelig. Det er ikke alle formidlere som er registrert, og ikke alle av de SSB har oversikt over som rapporterer inn. Det er for øvrig ikke hjemmel for å kreve rapportering fra utenlandske formidlere, men en del gjør det likevel.

Det er sannsynligvis store mørketall ute og går her. For eksempel når det gjelder utleie via lokale bookingselskaper. I mange destinasjoner bygges hytter som selges som privathytter med utleiegaranti, eller det er lokale bookingselskaper som tilbyr formidling for private hytteeiere. Henvendelser til en rekke destinasjonsselskaper i Hedmark og Oppland i forbindelse med et tilsvarende prosjekt for de to fylkene ga inntrykk av at mange lokale bookingselskaper ikke rapporterer inn slik formidling hovedsaklig fordi gode oversikter/statistikkproduksjon ikke er etablert.

Et annet problem er utleie i privat regi, dette gjelder både fritidshus og boliger (leiligheter og eneboliger). Slik utleie registreres ikke i noen statistikk. Når det gjelder egenadministrert utleie av egen hytte vil vi i denne rapporten imidlertid gjøre den forenkling at vi antar at overnattingene fanges opp i beregningene av bruk av private hytter (se neste avsnitt).

Statistikken for Agderfylkene understreker at innrapporteringen sannsynligvis ikke er særlig pålitelig. SSB rapporter følgende antall overnattinger i formidlede hytter for perioden 1999-2005:

1999	285759	2003	268153
2000	354689	2004	209640
2001	327444	2005	188000
2002	317011		

TØI rapport 867/2006

Den store nedgangen sier sannsynligvis mer om problemene med å få inn korrekt statistikk enn den sier om den faktiske utvikling. SSBs 188 000 overnattinger for 2005 omfatter 154 000 utenlandske overnattinger og 34 000 norske. Tallet for utlendinger kan være riktig, fordi man stort sett har fått inn data fra de store utenlandske byråene. Problemet ligger sannsynligvis mest på manglende innrapportering fra store og små norske formidlere.

Vi tror for eksempel at 350 000 (nivået i 2000) er et riktigere tall enn 188 000. Dersom vi tar utgangspunkt i antallet fritidsboliger i Aust-Agder per 1. januar 2006 (15628) og i Vest-Agder (16163) kan vi lage et estimat på grunnlag av følgende forutsetninger:

- 5 prosent av fritidsboligene i fylkene leies ut
- Hver enhet leies ut i 50 dager i året
- I gjennomsnitt fire personer overnatter per utleiedøgn
- Ca 160 leiligheter/hus leies ut i samme omfang per år til sammen i de to fylkene.

Dette innebærer utleie av til sammen 1750 fritids- og andre boliger og i alt 350 000 overnattinger. Vi antar videre at 150 000 av disse er utlendingers overnattinger og 200 000 er nordmenns overnattinger.

Sannsynligvis er også disse tallene for lavt, men vi velger å anvende det som et rimelig og forsiktig anslag.

Som grunnlag for fordeling på regioner anvender vi antallet fritidsboliger i hver kommune.

Ut fra ovenstående forutsetninger får vi følgende regionale overnattingstall:

Tabell 8 Hytteformidling. Overnattinger etter region og nasjonalitet 2005. Agder.

	Totalt	Nordmenn	Utlendinger
Setesdal	57205	32688	24516
Arendal	84706	48404	36303
Kristiansand	71044	40596	30447
Mandal	52240	29851	22388
Lister	84805	48460	36345
Aust-Agder	172055	98317	73738
Vest-Agder	177945	101683	76262
Agder	350000	200000	150000
Bykle	22074	12614	9460
Kystkommuner	179123	102356	76767
Innlandskommuner	170877	97644	73233

TØI rapport 867/2006

2.4.2 Beregning av overnattinger i private hytter

Datagrunnlag

Data om hvor mye fritidshus brukes, og hvor mye hyttegjestenes forbruk i lokalområdene utgjør, er relativt gode når det gjelder hytter i innlandskommuner.

I Buskerudundersøkelsen (Velvin 2003) er det for 2002 beregnet ca 100 overnattingsdøgn i hytter i Rollag og Sigdal, og ca 140 i hytter i Hol kommune.

I undersøkelsen fra Østlandsforskning (Ericsson og Grefsrud 2005) ble det for 2002 beregnet antall bruksdøgn/overnattingsdøgn for hytter i Gausdal (51,2/153,8), Rendalen (40,9/109,8) og Nord-Aurdal (44,9/135,6).

Når det gjelder hytter i kystområdene er datagrunnlaget mer spinkelt. En undersøkelse fra Vestfold i 2003 (Andreassen 2004) tar for seg blant annet hyttebruk og forbruk blant hyttegjester. Undersøkelsen har imidlertid en lav svarprosent (22 %). Det er en rimelig sannsynlighet for at frafallet i spørreundersøkelser er størst blant dem som i liten grad bruker fritidshuset, det vil si at man med lav svarprosent lett kan overestimere gjennomsnittlig antall bruksdøgn for alle fritidshus. Vi vil derfor være tilbakeholdne med å anvende tall fra Vestfoldundersøkelsen i denne analysen.

En annen type tallgrunnlag finner vi TØIs nasjonale reisevaneundersøkelse, som sist ble gjennomført i perioden januar-desember 2005. Dette er en omfattende utvalgsundersøkelse, hvor det finnes tall for hvor mange besøk respondenten har avlagt i eget fritidshus siste måned (intervjuene er spredt over hele året), og hytteeierens hjemstedskommune.

Vi velger videre å gjøre beregningene av overnattinger (gjestedøgn) på følgende grunnlag:

- Vi beregner hyttebrukstall primært på grunnlag av TØIs reisevaneundersøkelse, men kombinert med tall fra Ericsson og Grefsrud sine undersøkelser fra Hedmark/Oppland og Velvins undersøkelse i Buskerud.

- Vi gjør den forenkling at alle overnattinger gjelder nordmenn, og at formålet er ferie/fritid.
- I begge fylker antar vi at utlendingers overnattinger er fanget opp av SSBs tall for hytteformidling. Dette er en forenkling som innebærer at ikke-innrapporterte utenlandske overnattinger fanges opp i tallene for private hytter, men som ”norske” overnattinger.

Beregninger

I analysen for Buskerud, Telemark og Vestfold, samt for Hedmark og Oppland, ble det laget anslag på hyttebruken i hver kommune, ved at vi grupperte kommunene etter visse karakteristika og ga hver kategori et plausibelt antall overnattinger per år. Dette ble basert på tall fra henholdsvis Velvins undersøkelse og Ericsson og Grefsrud sin undersøkelse.

For Agderfylkene har vi tatt utgangspunkt i regionvise beregninger for hyttebruk ut fra TØIs reisevaneundersøkelse (RVU) for 2005, som nå foreligger. Vi regner da ikke med hyttebrukere som er bosatt i den regionen vi gjør beregningene for. Hytteeiere bosatt i andre regioner i Agder enn den hytta ligger i regnes imidlertid med som turister i de respektive fylker der hytta ligger og i Agder.

Besøkstallene i TØIs RVU skiller ikke mellom dagsbesøk og besøk med overnattinger – det er reisen til og fra som er i fokus. Vi antar imidlertid at alle besøk gjort av personer bosatt utenfor vedkommende region er med minst en overnatting.

I besøkstallene i tabell 7 skiller vi mellom besøk av alle hytteeiere og hytteeiere bosatt utenfor region (”region” betyr her det geografiske området vi ser på, enten det er region, fylke eller hele Agder). Det vi ønsker å beregne er nemlig den ”import” man har av forbruk til hver region, det vil si forbruk i regionen foretatt av personer bosatt utenfor regionen.

Tabell 9 Antall besøk per måned per hytte etter region. Alle besøk og besøk av personer bosatt utenfor regionen. Andel hyttebesøkende bosatt utenfor regionen. 2005.

	Antall besøk alle siste måned	Hyttebesøkende bosatt utenfor regionen		
		Antall besøk siste måned	Antall besøk 2005	Andel
Hytter i Setesdal	0,87	0,87	10,44	93 %
Hytter i Arendalregionen	1,08	0,92	11,04	79 %
Kristiansandregionen	1,75	0,45	5,4	53 %
Region Mandal	0,88	0,62	7,44	76 %
Region Lister	1,24	0,76	9,12	75 %

Kilde: TØI reisevaneundersøkelse 2005 (RVU)

Man kan merke seg at antallet besøk per måned er til dels betraktelig lavere for personer som bor utenfor regionen enn for dem som bor i regionen. Dette forklares sannsynligvis best med at jo lenger man bor fra hytta, jo lavere er besøksfrekvensen.

Mest markant forskjell i besøksfrekvens mellom "alle" og de "ikke-lokale" besøkende blir det derfor naturlig i de regionene hvor den regionale besøksandelen er størst (for eksempel Kristiansandregionen). Her blir også resultatet at hoveddelen av antallet overnattinger tilskrives personer bosatt i regionen. Disse (overnattingene) regnes ikke som turistovernattinger og er følgelig heller ikke med i grunnlaget for ringvirkningsberegninger.

Månedlige besøkstall er multiplisert først med 12 for å få antall besøk i året. Når det gjelder antallet overnattinger ved hvert besøk, er bildet mer komplisert. RVU gir ikke informasjon om dette. Vi vil anta at antallet overnattningsdøgn per besøk er høyere jo sjeldnere man besøker fritidsboligen. Som grunnlag for beregningene av antall overnattningsdøgn stipulerer vi følgende:

Alle hytter har i gjennomsnitt ett besøk á 9 dager (10 dager i kystkommuner, 8 dager i innlandskommuner, ett besøk á 7 dager, ett besøk á 4 dager, øvrige besøk 2 dager hver. Det vil si at vi antar at forskjellene i antall besøk gjelder antallet korte besøk (vesentlig fredag-søndag).

For personer bosatt utenfor regionen antar vi videre en gjennomsnittlig oppholdstid på tre døgn og at det er gjennomsnittlig fire personer som overnatter ved hvert besøk.

Dette gir følgende overnattingstall for private hytter utenom hytteformidling:

Tabell 10 Overnattinger m.m. i egen eller lånt privat hytte i Agder 2005 etter region. Hyttegjester bosatt utenfor vedkommende område (region/fylke).

	Setesdal	Arendal	Kristiansand	Mandal	Lister
Antall hytter	5196	7694	6453	4745	7703
Andel besøk utenfra regionen	0,93	0,79	0,53	0,76	0,75
Antall besøk 2005 fra utenfor regionen	10	11	5	7	9
Antall besøksdøgn fra utenfor regionen	3,0	3,4	4,3	3,6	3,6
Antall personer per besøk	4	4	4	4	4
Antall gjestedøgn "utenfra" pr hytte	125	149	94	108	130
Sum gjestedøgn "utenfra"	605 388	902 854	320 120	389 037	749 348

TØI rapport 867/2006

	Aust-Agder	Vest-Agder	Agder samlet	Bykle	Kyst-kommuner	Innlands-kommuner
Antall hytter	15628	16163	31791	2005	16270	15521
Andel besøk utenfra regionen	0,78	0,57	0,54	0,93	0,70	0,77
Antall besøk 2005 fra utenfor regionen	11	7	13	10	7	12
Antall besøksdøgn fra utenfor regionen	3,2	3,6	3,1	3,1	4,1	3,1
Antall personer per besøk	4	4	4	4	4	4
Antall gjestedøgn "utenfra" pr hytte	134	108	161	129	121	148
Sum gjestedøgn "utenfra"	1846538	1120208	2966747	240682	1301027	1665720

TØI rapport 867/2006

2.5 Oppsummering overnattinger

I dette avsnittet har vi samlet overnattingstallene for de ulike overnattingskategorier i egne tabeller for hvert fylke (tabell 11-13). Vi minner om at i beregningene av disse har vi måttet gjøre en del forutsetninger og forenklinger for å kunne få fram tall for de ulike turistkategoriene. Dette er beskrevet nærmere i de foregående deler av kapittel 2.

Tabell 11 Overnattinger i Agder 2005 etter region, overnattingskategori, nasjonalitet og formål. 1000 overnattinger

	Setesdal	Arendal	Kristiansand	Mandal	Lister
Hotell i alt	79	159	461	28	78
Nordmenn	52	140	404	18	68
- herav ferie/fritid	45	73	204	10	34
- herav yrke	7	67	200	8	35
Utlendinger	27	18	57	11	9
- herav ferie/fritid	23	10	29	6	5
- herav yrke	4	9	28	4	5
Hyttegrennd	148	58	166	68	53
Nordmenn ferie	73	38	126	51	39
Utlendinger ferie	75	20	40	17	14
Camping	99	178	243	69	103
Nordmenn ferie	78	169	220	53	89
Utlendinger ferie	20	9	24	16	14
Slekt/venner	48	580	837	163	242
Nordmenn	39	467	673	131	195
- herav ferie/fritid	38	460	663	129	192
- herav yrke	1	7	10	2	3
Utlendinger	9	113	163	32	47
- herav ferie/fritid	9	110	159	31	46
- herav yrke	0	3	5	1	1
Annet/uoppgitt	68	129	137	50	86
Nordmenn	57	107	115	42	71
- herav ferie/fritid	50	94	100	37	63
- herav yrke	7	13	14	5	9
Utlendinger	11	21	23	8	14
- herav ferie/fritid	9	16	17	6	11
- herav yrke	3	5	5	2	3
Hytteformidling	57	85	71	52	85
Nordmenn ferie	33	48	41	30	48
Utlendinger ferie	25	36	30	22	36
Privat hytte	605	903	320	389	749
Totalt ant. overn.	1105	2091	2236	819	1395

TØI rapport 867/2006

Tabell 12 Overnattinger i Agder 2005 etter overnattingskategori, nasjonalitet og formål. 1000 overnattinger.

	Aust-Agder	Vest-Agder	Agder samlet	Bykle	Kyst-kommuner	Innlands-kommuner
Hotell i alt	249	555	804	67	654	151
Nordmenn	202	480	682	44	572	111
- herav ferie/fritid	127	243	370	39	291	75
- herav yrke	75	237	312	5	281	36
Utlendinger	47	75	122	23	82	40
- herav ferie/fritid	30	38	68	20	42	30
- herav yrke	18	37	55	3	40	10
Hyttegrend	266	228	493	96	280	213
Nordmenn ferie	156	172	327	43	219	108
Utlendinger ferie	110	56	166	53	61	105
Camping	399	293	692	25	482	210
Nordmenn ferie	356	255	611	22	444	167
Utlendinger ferie	43	38	81	3	38	43
Slekt/venner	706	1163	1869	6	1484	385
Nordmenn	542	962	1504	5	1194	310
- herav ferie/fritid	542	940	1482	5	1176	306
- herav yrke	0	22	22	0	17	5
Utlendinger	164	201	365	1	290	75
- herav ferie/fritid	159	196	354	1	281	73
- herav yrke	5	6	11	0	9	2
Annet/uoppgitt	238	232	470	30	287	183
Nordmenn	199	193	392	25	239	153
- herav ferie/fritid	174	169	343	22	210	134
- herav yrke	25	24	48	3	30	19
Utlendinger	40	39	79	5	48	31
- herav ferie/fritid	30	29	60	4	37	23
- herav yrke	9	9	19	1	11	7
Hytteformidling	172	178	350	22	179	171
Nordmenn ferie	98	102	200	13	102	98
Utlendinger ferie	74	76	150	9	77	73
Private hytter	1847	1120	2967	241	1301	1666
Totalt ant. overn.	3876	3769	7645	487	4667	2978

TØI rapport 867/2006

Tabell 13 Overnattinger i Agder 2005 etter nasjonalitet og formål. 1000 overnattinger.

	Setesdal	Arendal	Kristiansand	Mandal	Lister
Nordmenn	937	1872	1898	713	1260
- herav ferie/fritid	923	1785	1674	698	1214
- herav yrke	15	87	224	15	46
Utlendinger	167	219	338	106	135
- herav ferie/fritid	161	201	299	99	126
- herav yrke	7	17	39	7	9
Totalt	1105	2091	2236	819	1395

TØI rapport 867/2006

	Aust-Agder	Vest-Agder	Agder samlet	Bykle	Kyst kommuner	Innlands- kommuner
Nordmenn	3399	3284	6683	393	4071	2612
- herav ferie/fritid	3299	3001	6301	385	3744	2552
- herav yrke	99	283	387	8	328	59
Utlendinger	477	485	963	94	596	367
- herav ferie/fritid	445	433	878	90	535	347
- herav yrke	32	52	80	4	60	19
Totalt	3876	3769	7645	487	4667	2978

TØI rapport 867/2006

3 Beregning av turistenes konsum

3.1 Metode, forutsetninger og særskilte forhold ved beregningene

Hovedprinsippet i den anvendte metoden her er at konsumtall beregnes ved å multiplisere overnattingstall for de enkelte typer overnattinger med forbrukstall per gjestedøgn. Dette er gjort på regionnivå og summert opp til fylkesnivå.

Opplegget i BTV-analysen og i tidligere analyser (Nord-Norge, Trøndelag, Oslo) har vært å beregne konsumtall ut fra overnattingstall for de enkelte typer overnattinger og gjennomsnittlige forbrukstall per gjestedøgn fra tidligere forbruksundersøkelser. Grunnlaget for dette er gjort for 1997 av TØI og SSB ved utarbeidelsen av fylkesvise satellittregnskap for turisme. Forbrukstallene fra satellittregnskapene ble så korrigert for prisstigning (konsumprisindeksen) og endringer i overnattingstall.

Tilgang på nye forbrukstall og endringer i fordelinger på overnattingsmåte har imidlertid gjort at vi finner det riktig å følge en litt annen framgangsmåte i dette prosjektet.

Nye forbrukstall for utlendinger finnes for 2005 i TØIs gjesteundersøkelser for henholdsvis vinterturister og sommerturister. Disse undersøkelsene gir forbruk etter type vare/tjeneste og etter gjestens overnattingsmåte (se Rideng, Haukeland og Dybedal 2006).

Disse dataene er altså samlet inn blant utenlandske turister i Norge. Tilsvarende data finnes ikke for norske turister. Vi har her gjort den relative strenge forutsetning å anta at norske og utenlandske turister er relativt homogene med hensyn til forbruk lokalt. Vi har derfor anvendt forbrukstallene for utenlandske gjestedøgn også for norske gjestedøgn.

Beregningene av forbruk per gjestedøgn ble utført separat for vintersesong og årets øvrige måneder. I de presenterte resultatene i dette prosjektet har vi imidlertid valgt å anvende beregnede (vektede) gjennomsnittstall for hele året.

Vi har videre antatt at forbrukstallene er de samme per gjestedøgn for hver overnattingskategori i alle regioner.

De beregnede døgnforbrukstallene som er anvendt er vist i tabell 14. Tabellen viser at turistenes forbruksprofil varierer etter hvilken overnattingstype de anvender. Spesielt blant hotellgjester er forbruket per døgn høyt i forhold til gjennomsnittet. Sammensetningen av gjester etter overnattingsform er ulik fra region til region. Ved at vi har beregnet forbrukstallene for hver region ved å multiplisere antallet overnattinger i hver kategori med forbruket for henholdsvis reiselivsprodukter og andre produkter for hver kategori, ivaretar vi disse forskjellene. Disse forbruksnivåene er hentet fra de forbruksundersøkelsene som ligger til grunn i våre ringvirkningsberegninger.

Tabell 14 Forbruk per gjestedøgn etter overnattingsform og type vare/tjeneste. Nordmenn og utlendinger. Kroner.

	Overnattingsform			
	Hotell og lignende	Hyttegrend/leid hytte	Camping	Slekt/venner/annet
Overnatting	563	293	111	0
Servering	179	47	36	65
Kjøp av dagligvarer	109	83	63	94
Øvrige innkjøp	101	54	32	81
Transport	112	64	91	71
Aktiviteter	143	176	63	30
Totalt	1206	716	396	340
Herav reiselivsprodukter	997	579	301	166
Herav andre produkter	209	137	165	174

TØI rapport 867/2006

Forbruksprofilene kan også variere noe med type distrikt utover de variasjoner sammensetningen av turistene innebærer. Vi må her ta som forutsetning at antar forbruksprofilen (fordelingen på ulike varer og tjenester) er den samme innen hver overnattingsform i hver av regionene som i fylket.

Når det gjelder analysen for Agder er det flere særskilte forhold vedrørende forbruksnivå og forbruksprofil som vi må ta hensyn til:

1. Forekomsten av store aktivitetsanlegg i enkelte regioner tilsier at gjennomsnittstallene i vårt grunnlagsmateriale for forbruk til aktiviteter er for lave for disse regioner. Vi har derfor lagt til omsetningstall for noen regioner, men begrenset til Dyreparken i Kristiansand og skiheisomsetningen på Hovden i Bykle/Setesdal og i Sirdal/Lister.

2. I Vest-Agder er det stor produksjon av transporttjenester med fly og ferge (Kjevik lufthavn og Color Lines ferjetrafikk over Kristiansand). Grunnlagsmaterialet fra de forbruksundersøkelsene vi anvender i dette prosjektet fanger i liten grad opp verdien av denne produksjonen. Dette skyldes dels at forbruksundersøkelsene kun delvis fanger opp fly- og fergetransport til og fra besøksområdet, og dels at produksjonen omfatter tjenester også til personer som ikke er turister i Agderfylkene (med overnatting), det vil si personer som kun er gjennomreisende (til/fra Agder og/eller til/fra Norge) eller lokalbefolkning.

I arbeidet med de fylkesvise satellittregnskapene for turisme (Brændvang og Sørensen 2002) ble det beregnet omfanget av slik produksjon etter type transportmiddel for hvert fylke. Vi har i dette prosjektet valgt å anvende følgende tilnærming: Vi legger til verdien av produksjon av fly- og fergetjenester (oppjustert til 2005-tall) til det forbruket som beregnes ut fra tallene i tabell 20. Vi antar da implisitt at transportforbrukstallene i tabell 20 dekker lokaltransport, samt transport til/fra regioner med buss og tog.

3.2 Forbrukstall overnattinger utenom privat hytte

Når vi skal beregne totalt konsum, tar vi utgangspunkt i overnattingstall for hver overnattingskategori. Vi må dessuten legge til heisomsetning og omsetning ved Kristiansand Dyrepark til de respektive regioner. Når det gjelder de sistnevnte omsetningstallene må vi også fordele disse på overnattingsform. Vi har da anvendt antall gjestedøgn i hver kategori som fordelingsnøkkel.

Tabell 15 Forbruk totalt etter region og type vare/tjeneste. Alle turister, eksklusive egen/lånt hytte. Millioner kroner. 2005.

	Setesdal	Arendal	Kristiansand	Mandal	Lister
Overnatting	116	151	356	59	95
Servering	35	88	166	27	45
Innkjøp av dagligvarer	43	107	177	37	57
Øvrige innkjøp	32	87	146	29	45
Transport	39	93	721	32	50
Aktiviteter	82	81	317	36	67
Totalt	347	606	1883	219	360

TØI rapport 867/2006

Tabell 16 Forbruk totalt etter region og type vare/tjeneste. Alle turister, eksklusive egen/lånt hytte. Millioner kroner. 2005.

	Aust-Agder	Vest-Agder	Agder samlet	Bykle	Kyst-kommuner	Innlands-kommuner
Overnatting	313	464	777	75	556	221
Servering	141	220	361	21	271	90
Innkjøp av dagligvarer	177	244	421	22	306	115
Øvrige innkjøp	138	200	338	17	250	89
Transport	159	777	936	18	835	101
Aktiviteter	191	391	582	58	423	159
Totalt	1119	2296	3415	211	2641	774

TØI rapport 867/2006

3.3 Beregning av hyttegjesters forbruk

3.3.1 Kildegrunnlag

Vi har to relativt ferske hovedkilder for forbruk tilknyttet bruk av private hytter. Den ene er Høgskolen i Buskerud sin undersøkelse fra Rollag, Hol og Sigdal kommuner i Buskerud (Velvin 2003), og den andre er Østlandsforsknings undersøkelse fra Rendalen, Nord-Aurdal og Gausdal (Ericsson og Grefsrud 2005).

Disse undersøkelsene dekker innlandskommuner. Vi har ikke noe tilsvarende datagrunnlag for hytter i kystkommuner⁵. Vi må derfor gjøre en del forenklinger. Den viktigste er at vi må anta at man finner samme forbruksmønster ved hyttebruk i kystområdene som i innlandsområder. Dette er en relativt grov forenkling, blant annet fordi sesongmønsteret er svært forskjellig for hytter ved kysten ("sommerboliger") og hytter i innlandet (helårs fritidsboliger).

Forbrukstallene fra Ericsson og Grefsrud sin undersøkelse ga grunnlag for å sette opp følgende tabell (Dybedal 2006):

Tabell 17 Hyttegjesters forbruk etter type forbruk og undersøkelseskommune i 2002-priser.

	Forbruk i hyttekommunen			Totalt forbruk		
	Rendalen	Nord-Aurdal	Gausdal	Rendalen	Nord-Aurdal	Gausdal
Bruksbetingete utgifter, kr	9358	14652	14809	15995	20541	22676
Lokal andel	0,59	0,71	0,65			
Antall gj.døgn per år	109,8	135,6	153,8	109,8	135,6	153,8
Bruksbet. utg. per gj.døgn, kr.	85,2	108,1	96,3	145,7	151,5	147,4
Herav reiselivsprodukter, kr.	10,2	13,0	14,4	17,5	18,2	22,1
Faste utgifter per år, kr	4946	6008	8231	4946	6008	8231
Diverse (vedlikehold, etc)	2163	5458	4576	6834	7922	7293
Diverse, andel lokalt	0,32	0,69	0,63			
Sum bruksbet, faste & diverse, kr	16467	26118	27616	27775	34471	38200
Oppgradering, utbygging, kr pr år	3159	4488	6172	4848	6225	7644

TØI rapport 867/2006

Sammenliknet med resultatene fra Velvins Buskerudundersøkelse i 2002 er Østlandsforsknings resultater til dels betydelig høyere. Tabell 18 viser klart lavere faste årlige utgifter, samt et mye lavere bruksbetinget forbruk for kommunene Rollag og Sigdal enn tilfellet er for kommunene i Østlandsforsknings undersøkelse. Dette har dels med lavere lokal andel å gjøre. For hele året ligger andelen lokale innkjøp (bruksbetingede) på 42 prosent for Rollag og 45 prosent for Sigdal. For Hol kommune er andelen på nivå med Gausdal, Rendalen og Nord-Aurdal. Dette har en del med beliggenhet å gjøre, og med lokalt tilbud. Sigdal og Rollag ligger i "handelskyggen" av henholdsvis Kongsbergområdet og Drammensområdet, og det lokale handletilbudet er nokså begrenset.

⁵ En undersøkelse i Vestfold (Andreassen 2004) tar for seg hyttegjesters forbruk, men datagrunnlaget er etter vår mening for tynt og ufullstendig til å kunne anvendes på andre områder.

Tabell 18 Hyttegjesters forbruk i hyttekommunen etter type forbruk og undersøkelseskommune i 2002-priser.

	Rollag	Sigdal	Hol
Sum bruksbetinget forbruk per hytte pr år, kr	2846	3226	11281
Antall gj.døgn per år	96	96	134
Bruksbetinget forbruk per gjestedøgn, kr	29	33	80
Faste utgifter per hytte per år, kr	2830	2518	2623
Diverse varer og tjenester (brensel, utstyr, vedlikehold, møbler etc), kr	2920	2989	8234
Sum utgifter per hytte per år, kr	8720	8861	22352

TØI rapport 867/2006

3.3.2 Valg av datagrunnlag

De beskrevne undersøkelsene gir kun begrensede indikasjoner på hva forbruket per overnattingsdøgn kan være i andre områder enn de undersøkte. Vi er likevel nødt til å ta utgangspunkt i disse tallene for å kunne lage estimater for Agderfylkene og de respektive regioner.

Det er flere usikkerhetsmomenter. Både bruksbetinget forbruk, faste utgifter og diverse innkjøp/vedlikehold vil variere fra kommune til kommune, likeledes andelen som handles innenfor den region hvor hytta ligger.

Vi har i dette prosjektet beregnet antallet overnattingsdøgn på regionnivå, med utgangspunkt i TØIs reisevaneundersøkelse. Vi må derfor gjøre den forenkling at vi stipulerer også forbruk og lokal andel direkte på regionnivå.

I beregningene for analysen i Hedmark og Oppland (Dybedal 2006) ble det stipulert en regional forbruksandel på 75 prosent og en andel på 80 prosent innen fylket når det gjaldt bruksbetingede utgifter. Det samme ble anvendt for utgifter til anskaffelser og vedlikehold. Faste utgifter ble regnet å gjelde 100 % lokalt.

I alle regionene unntatt Setesdal har vi en blanding av kystkommuner og innlandskommuner. Ut fra tallene fra de to refererte undersøkelsene stipulerer vi følgende 2005-tall for gjennomsnittsforkbruk per hytte i alle regioner:

Tabell 19 Stipulert bruksbetinget forbruk, faste utgifter og utgifter til anskaffelser og vedlikehold

	Regionalt	I fylket
Bruksbetingede utgifter per gjestedøgn	110 kr	118 kr
Faste utgifter per hytte	6000 kr	6000 kr
Anskaffelser og vedlikehold per hytte	5400 kr	5800 kr

TØI rapport 867/2006

Det er her i tråd med TØIs analyse for Hedmark og Oppland antatt at 75 prosent av bruksbetinget forbruk og utgifter til anskaffelser og vedlikehold skjer innen regionen, tilsvarende 80 prosent innen det fylket fritidsboligen ligger i.

Kroneverdiene i tabellen er så anvendt for å beregne totalt forbruk innen hver region og innen hvert fylke. Utgifter til utbygging/oppgradering av hytter er ikke tatt med som konsum i denne sammenheng.

3.3.3 Beregningsresultater

Resultatene av denne beregningsformen er vist nedenfor (tabell 20).

Tabell 20 Beregnet forbruk etter region og type forbruk. Gjester i hytter med eiere bosatt utenfor regionen. Eksklusive varer og tjenester knyttet til tilbygg/oppgradering. Millioner kroner 2005.

	Bruksbetinget forbruk	Faste utgifter	Vedlikehold, møbler etc.	Totalt forbruk	Forbruk reiselivs- produkter	Forbruk andre produkter
Setesdal	66,6	29,0	26,1	121,7	8,7	113,0
Arendal	99,3	36,5	32,8	168,6	12,9	155,7
Kristiansand	35,2	20,5	18,5	74,2	4,6	69,6
Mandal	42,8	21,6	19,5	83,9	5,6	78,3
Lister	82,4	34,7	31,2	148,3	10,7	137,6
Aust-Agder	217,9	69,9	67,6	355,5	28,3	327,1
Vest-Agder	132,2	72,3	69,9	274,5	17,2	257,3
Agder	350,1	142,3	137,5	629,9	45,5	584,4
Bykle	26,5	11,2	10,1	47,7	3,4	44,3
Kystkommuner	153,5	72,8	65,5	291,9	20,0	271,9
Innlandskommuner	196,6	69,5	71,9	338,0	25,6	312,5

TØI rapport 867/2006

Forbruk av reiselivsprodukter (servering og aktiviteter) utgjorde i henhold til Ericsson og Grefsrud (2005) 13 prosent av det bruksbetingede forbruket. Denne andelen er anvendt for å beregne forbruket av reiselivsprodukter og andre produkter i tabellen ovenfor.

3.4 Totale konsumtall

3.4.1 Fylkesnivå

Vi har nå lagt tall for hytteturisme sammen med de øvrige fylkesvise konsumtall, og vi får følgende tall under en antakelse om at alle besøkende i private fritidshus som er eid eller lånt (ikke eid) er ferie/fritidsreisende nordmenn:

Samlet er turistenes konsum i Agder i 2005 beregnet til drøyt 4 milliarder kroner. Herav knapt 1,5 milliarder i Aust-Agder og knapt 2,6 milliarder i Vest-Agder.

Tabell 21 Turisters konsum av varer og tjenester 2005, fordelt på reiselivsprodukter (overnatting, servering, transport, aktiviteter) og andre produkter. Fylker. Millioner kroner.

		Nordmenn			Utlendinger			Totalt
		Totalt	Ferie	Yrke	Totalt	Ferie	Yrke	
Aust-Agder	Reiselivsprodukter	628	549	79	204	184	20	832
	Andre produkter	567	547	20	75	68	6	641
	Totalt	1195	1096	99	278	252	26	1473
Vest-Agder	Reiselivsprodukter	1550	1235	315	318	265	52	1868
	Andre produkter	621	563	58	79	69	10	700
	Totalt	2171	1798	373	397	334	63	2567
Agder	Reiselivsprodukter	2178	1784	394	521	449	72	2699
	Andre produkter	1187	1110	78	153	137	16	1341
	Totalt	3365	2894	472	674	586	88	4040

TØI rapport 867/2006

Turistenes konsum i Agderfylkene fordeler seg med 2,7 milliarder på de såkalte reiselivsprodukter (overnatting, servering, persontransport, aktiviteter og formidlingstjenester) og 1,34 milliarder på andre produkter (varehandel, bensin, utstyr til hytter etc).

3.4.2 Forbruk fordelt etter overnattingssegmenter

Hensikten med denne framstillingen er å gi et bilde av hva de enkelte virksomhetsområdene mht til overnattingsform bidrar med absolutt og relativt i form av turistkonsum i de enkelte regioner og i fylkene.

I tabell 22 vises turistenes konsum for hvert av fylkene og for Agder samlet. Posten "ikke fordelt" omfatter produksjon av transporttjenester i Kristiansandsregionen, omsetning i Dyreparken og skiheisomsetning i Bykle og i Sirdal.

Tabell 22 Forbruk totalt etter region og overnattingsform. Alle turister. Millioner kroner og prosentfordeling, 2005.

	Millioner kroner			Prosentandel		
	Aust-Agder	Vest-Agder	Agder	Aust-Agder	Vest-Agder	Agder
Hotell i alt	300	670	970	20,7	36,7	29,6
Hyttegjeng	190	163	353	13,1	8,9	10,8
Camping	158	116	274	10,9	6,4	8,4
Slekt/venner	240	396	635	16,6	21,7	19,4
Annet/uoppgitt	81	79	160	5,6	4,3	4,9
Hytteformidling	123	127	251	8,5	7,0	7,7
Privat hytte	355	274	630	24,5	15,0	19,2
Sum	1448	1825	3273	100,0	100,0	100,0
Ikke fordelt	25	743	768			
Totalsum	1473	2567	4040			

TØI rapport 867/2006

Vi har ikke sett det som hensiktsmessig å forsøke å fordele denne produksjonen på overnattingskategorier. Disse postene omfatter produksjon av reiselivstjenester og skal således være med i våre beregninger, men produksjonen gjelder et videre marked enn de turistene som overnatter i fylkene. For øvrig er kunnskapsgrunnlaget for tynt til å trekke ut det som gjelder overnattingsgjestene og til å fordele dette på overnattingskategorier.

Bildet er noe ulikt i Aust-Agder og Vest-Agder. I begge fylker er de høyeste andelen av konsumet knyttet til gjester på egne eller lånte private hytter, hotellgjester og besøkende hos slekt og venner. I Aust-Agder er imidlertid hyttegjester, hyttegjenggjester og campingturister av relativt større betydning enn i Vest-Agder, hvor spesielt hotellsektoren utgjør en stor andel. I Vest-Agder utgjør også produksjonen av ikke-fordelte reiselivstjenester en stor andel, nær 30 prosent av totalt salg av varer og tjenester til turister.

3.4.3 Regionnivå

I de neste tabellene vises totalt turistkonsum inkludert konsumtall for gjester på egne/lånte private hytter. Vi har her lagt inn kun det hyttegjestene i hver region bruker i regionen. Det som kjøpes i andre regioner i fylket enn overnattingsregionen, er kun med i fylkestallene. Dette utgjør ca 35 millioner i Agderfylkene til sammen.

Kristiansandsregionen er den desiderte tyngste reiselivsregionen i Agder, men nær halvparten av samlet turistkonsum. Kristiansands dominans er ekstra stor på grunn av at produksjonen av ferge- og flytransporttjenester er konsentrert til regionen. Av de øvrige regionene er Arendalsregionen størst, med ca 773 millioner kroner i turistkonsum. Lister hadde 507 millioner kroner, mens Setesdal hadde i 2005 et turistkonsum på ca 468 millioner (herav 261 mill. i Bykle). Mandal kommer lavest ut med ca 300 millioner kroner.

Turistkonsumet i kystkommunene utgjør over 2,9 milliarder, mens det i innlandskommunene utgjør 1,1 milliarder kroner. Kristiansands store betydning, samt det at alle byene i fylkene ligger i kystkommuner, er viktigste forklaringsfaktorer med hensyn på at kystkommunene kommer ut med bortimot tre firedeler av turistkonsumet i fylkene.

Tabell 23 Totalt turistkonsum 2005 etter region, type produkt, reiseformål og nasjonalitet. Millioner kroner.

		Nordmenn			Utlendinger			Totalt
		Sum	Ferie	Yrke	Sum	Ferie	Yrke	
Setesdal	Reiselivsprodukter	183	174	9	98	94	4	281
	Andre produkter	163	160	3	25	24	1	187
	Totalt	345	334	12	123	117	6	468
Arendal	Reiselivsprodukter	348	278	70	76	66	10	425
	Andre produkter	313	295	18	36	33	3	349
	Totalt	661	573	88	112	98	14	773
Kristiansand	Reiselivsprodukter	1318	1042	276	246	203	43	1564
	Andre produkter	335	289	46	56	49	8	391
	Totalt	1653	1331	322	302	252	51	1955
Mandal	Reiselivsprodukter	114	106	9	45	40	5	159
	Andre produkter	128	125	3	16	15	1	144
	Totalt	242	231	11	61	54	6	303
Lister	Reiselivsprodukter	210	174	36	58	52	5	268
	Andre produkter	219	209	9	21	19	2	239
	Totalt	429	383	46	79	71	7	507
Bykle	Reiselivsprodukter	113	107	6	65	62	3	178
	Andre produkter	69	67	2	15	14	1	83
	Totalt	181	174	8	79	76	4	261
Kyst-kommuner	Reiselivsprodukter	1767	1408	359	337	281	56	2104
	Andre produkter	727	660	67	99	87	12	826
	Totalt	2494	2068	426	436	368	68	2930
Innlands-kommuner	Reiselivsprodukter	421	381	40	182	171	11	603
	Andre produkter	451	439	12	56	52	4	507
	Totalt	872	820	52	238	223	15	1110

TØI rapport 867/2006

3.4.4 Forbruk fordelt etter overnattingssegmenter

Nedenfor er det samlede turistkonsumet fordelt etter overnattingsform for hver region, angitt i millioner kroner og som prosentandeler.

Tabell 24 Forbruk totalt etter region og overnattingsform. Alle turister. Millioner kroner. 2005.

	Setesdal	Arendal	Kristiansand	Mandal	Lister
	Mill kr.	Mill kr.	Mill kr.	Mill kr.	Mill kr.
Hotell	96	191	556	34	94
hyttegrend/hytteleie	106	42	119	49	38
Camping	39	71	96	27	41
Slekt/venner	16	197	284	55	82
Annet, uoppgitt	23	44	47	17	29
Hytteformidling	41	61	51	37	61
Privat hytte	122	169	74	84	148
Ikke fordelt	25		728		15
totalt	468	773	1955	303	507

TØI rapport 867/2006

	Bykle	Kystkommuner	Innlandskommuner
Hotell	81	789	182
Hyttegrend/hytteleie	68	201	152
Camping	10	191	83
Slekt/venner	2	504	131
Annet, uoppgitt	10	98	62
Hytteformidling	16	128	122
Privat hytte	48	292	338
Ikke fordelt	25	728	40
Sum	261	2930	1110

TØI rapport 867/2006

Betydningen av de enkelte overnattingsformene varierer mye fra region til region. Gjester på private hytter har stor relativ betydning i alle regionene unntatt Kristiansandsregionen, hvor hotellgjesters forbruk skiller seg ut som den desiderte viktigste posten. Besøk av slekt og venner er viktig i alle regionene unntatt Setesdal (på grunn av liten vertskapsbefolkning). I Setesdal er tre firedeler av turistkonsumet knyttet til overnattende i hotell, hyttegrend eller privat hytte.

I innlandskommunene er bruk av private hytter den viktigste kilden til forbruk. I kystkommunene har private hytter langt mindre betydning relativt sett, her dominerer inntektene fra hotellgjester og personer på besøk hos slekt og venner⁶.

I Bykle kommune spisses resultatene for Setesdal, kommunen er et eksempel på et område hvor den kommersielle turismen er dominerende; liten befolkning gir lite

⁶ Merk at vi her regner kun konsumet til de besøkende. Ekstra innkjøp foretatt av vertsfamilien kan ha vel så stor betydning, men dette kommer altså ikke inn under turistbegrepet slik vi har definert det.

slekts- og vennebesøk, dessuten er overnattingsformene konsentrert til hotell, utleiehytter og private hytter.

Tabell 25 Forbruk totalt etter region og overnattingsform. Alle turister. Prosent. 2005.

	Setesdal	Arendal	Kristiansand	Mandal	Lister
Hotell	22	25	45	11	19
Hyttegrend/hytteleie	24	5	10	16	8
Camping	9	9	8	9	8
Slekt/venner	4	25	23	18	17
Annet, uoppgitt	5	6	4	6	6
Hytteformidling	9	8	4	12	12
Privat hytte	27	22	6	28	30
Sum	100	100	100	100	100

TØI rapport 867/2006

	Bykle	Kystkommuner	Innlandskommuner
Hotell	35	36	17
Hyttegrend/hytteleie	29	9	14
Camping	4	9	8
Slekt/venner	1	23	12
Annet, uoppgitt	4	4	6
Hytteformidling	7	6	12
Privat hytte	20	13	31
Sum	100	100	100

TØI rapport 867/2006

3.5 Forbruk knyttet til reiser med fritidsbåt

3.5.1 Innledning

I innledningskapitlet (avsnitt 1.2.6) er det forklart at overnattinger i egen båt (som i all hovedsak gjelder norske reisende) ikke er spesifisert som egen kategori i SSBs tall for norske feriereiser. I våre fylkestall for norske overnattinger, som er beregnet ut fra SSBs ferieundersøkelser (i tillegg til hotell-, camping-, hyttegrend- og hytteformidlingsstatistikk), er slike overnattinger dekket under kategorien "annen og uoppgitt overnatting".

"Båtfolket" skal derfor i prinsippet være med i denne rapportens overnattingstall og dermed også i forbrukstallene.

Det har likevel vært ønskelig å gjøre noen grove estimater for å se hvor mye båtturismen kan bety i de enkelte regioner. Datagrunnlaget er imidlertid tynt. Søking i biblioteksdata-baser på emneordene "fritidsbåt" og "båtturisme" har ikke

gitt noen treff, det vil si at eventuelle undersøkelser av båtturismen ikke er publisert i en allment tilgjengelig form.

3.5.2 Gjestehavner

Vi har her tatt utgangspunkt i gjestehavnskapasitet i de enkelte regionene (kilde: Båtmagasinet), og stipulert antall båtdøgn i disse havnene. Antall plasser er for noen havners vedkommende ikke oppgitt, oppgitt som et intervall (f eks 20-30) eller angitt i antall kaimeter. Vi har derfor måttet stipulere et antall plasser for hver region samlet.

Vi har for gjestehavnene antatt følgende kapasitetsutnyttelse:

Juni: 50 % av antall plasser i 10 dager

Juli: 100 % av antall plasser i 31 dager

August: 50 % av antall plasser i to uker

Vi regner videre at hver båt har tre personer om bord.

Dette gir om lag 164 000 overnattinger totalt. Som estimat betraktet er det en ganske grov tilnærming, men tallene gir en ide om hvilken størrelsesorden vi snakker om.

Tabell 26 Gjestehavner for fritidsbåter etter region 2005. Kapasitet, antall båtdøgn og antall overnattinger (gjestedøgn).

	Antall plasser	Antall båtdøgn juni- august	Antall gjestedøgn	Samlet forbruk mill. kroner
Arendalregionen	600	25 800	77 400	31
Kristiansandsregionen	340	14 620	43 860	17
Mandal	150	6 450	19 350	8
Lister	180	7740	23 220	9
Sum	1 270	54 610	163 830	65

TØI rapport 867/2006

Vi har heller ikke noen eksplisitte forbrukstall for båtreisende. Båtmagasinet oppgir døgnpriser for gjestehavnene. En del av de mindre havnene (særlig i Vest-Agder) er gratis, mens prisen ellers varierer fra 50 kroner opp til 200 kroner per døgn for båter mindre enn ca 35 fot (varierer). Gjestehavnsavgiftenes nivå kan minne om avgiftene for teltplass på campingplassene. Som et rimelig anslag på hver besøkendes døgnforbruk vil vi trekke analogien med camping videre, og stipulere et døgnforbruk per overnatting på 396 kroner i gjennomsnitt, inkludert havneavgiften.

Dette gir et samlet forbruk på 65 millioner kroner, herav nesten halvparten i Arendalsregionen. Kristiansand har om lag en firedel, mens Mandal og Lister deler den siste firedelen av det antatte forbruket.

3.5.3 Anløp i uthavner og hos slekt/venner

Vi får her ikke med overnattinger i de såkalte uthavnene, eller anløp av fritidsbåter hos venner og slekt som har hytte (eller helårsbolig) med ekstra bryggeplass eller ankringsmuligheter.

Dette kan dreie seg om et relativt stort antall anløp, særlig i uthavnene. Det vil også være landbesøk i forbindelse med slike ferie- og fritidsturer, med et betydelig kjøp av varer og tjenester.

De fleste av disse vil være turister etter vår definisjon, det vil si ikke hjemmehørende i den regionen hvor overnattingen foretas. Vi vil i utgangspunktet anta at en del av trafikken er lokal, men har ingen informasjon om hvor mange overnattinger det kan dreie seg om, verken for lokalt bosatte eller turister.

4 Beregning av direkte og indirekte virkninger

4.1 Innledning

4.1.1 Direkte og indirekte virkninger

De beregnede konsumtallene fra foregående kapittel omregnes til direkte virkninger ved å fordele verdien av turistenes *konsum* av ulike kategorier varer og tjenester som *produksjon* i ulike næringer. Dette anvendes som input i PANDA-modellen for å beregne de indirekte virkningene. Samlet resultat er produksjonsverdien av det turistenes forbruk direkte og indirekte genererer av etterspørsel i hvert fylke og region etter varer og tjenester.

De indirekte virkningene beregnes som den tilleggsetterspørsel de direkte virkningene skaper i form av leveranser og anvendelse av opptjente lønns- og eierinntekter.

Når det gjelder de indirekte virkningene, har vi på regionnivå valgt å presentere disse i form av en virkningsmultiplikator samlet for alle næringer. Dette henger blant annet sammen med nøyaktigheten i grunnlagsmaterialet; det vil si i konsumtallene, de fylkesvise nasjonalregnskap og i modellstrukturen i PANDA

På grunnlag av de direkte og indirekte produksjonsvirkningene beregnes også sysselsettingstall.

Resultatene i analysen er først og fremst tallene i tabellene. Vi har i liten grad kommentert de enkelte resultatene i hvert fylke og region.

4.1.2 Indirekte virkninger og næringsstruktur

Indirekte virkninger beregnes som ekstra produksjonsverdi i ulike næringer som følge av turistenes forbruk i fylket.

Næringsstrukturen i hvert fylke, slik den er lagt inn i PANDA-modellen, bestemmer hvor store de indirekte virkningene blir. Det vil si at det er fylket/regionens gjennomsnittlige selvforsyningsgrad for hver næring som legges til grunn.

Et forhold som har betydning både for virkningstallenes størrelse og næringsfordeling er at man antar at produksjonen i enkelte næringer styres eksogent. Det vil si at den etterspørselsøkning som reiselivet representerer ikke får noen utslag for produksjonene i næringen, selv om de i praksis kan være underleverandører. Dette henger sammen med at noen næringer er av en slik karakter at den regionale etterspørsel er av mindre betydning for produksjonen. Dette gjelder spesielt næringer der produksjonen er politisk styrt, eller der den regionale ressurstilgangen eller andre tilbudssideforhold bestemmer

produksjonen. Produksjonen i statlig og kommunal virksomhet er politisk styrt og antatt uavhengig av den generelle etterspørselsutviklingen i regionen. Tilsvarende har vi også valgt å betrakte produksjonen i primærnæringene, bygging av skip og oljeplattformer og olje- og gassproduksjon som uavhengig av etterspørselen fra turister. Virkningstallene i disse næringene blir dermed lik null, det vil si at produksjonen er uavhengig av turistetterspørselen.

4.1.3 Overgangen fra etterspørselsverdier til produksjonsverdier

Turistenes konsum er beregnet ut fra forbruket av varer og tjenester. Direkte og indirekte virkninger presenteres imidlertid som produksjon fordelt på næringer. Som input i PANDA anvendes også produksjon etter næring.

Det er ikke noen automatikk i overgangen mellom vare/tjeneste og næring – man må ned på et veldig disaggregert nivå for å kunne tilordne varer og tjenester helt nøyaktig til riktig produksjonssektor.

Når vi aggregerer turistenes etterspørsel til fire hovedgrupper av næringer; hotell- og restaurantvirksomhet (overnatting/servering), varehandel (dagligvarer, klær/sko, suvenirer, bensin, verkstedstjenester etc), transport (taxi, jernbane, buss, ferjer, fly etc) og diverse tjenesteyting (opplevelser, helse, post/tele, bilutleie, reisebyrå/bilutleie etc) får vi en brukbar og nøyaktig nok tilnærming.

I alle næringer har vi regnet omsetningsverdi minus merverdiavgift som produksjonsverdi. Når det gjelder varehandel er det imidlertid noen spesielle forhold som må tas hensyn til:

Produksjonsverdien regnes i varehandelen, i henhold til prinsippene i nasjonalregnskapet, litt forenklet sagt lik bruttofortjenesten, det vil si avansen. Det er også dette produksjonsbegrepet som legges til grunn for hva som er input i PANDA-modellen for beregning av indirekte virkninger og sysselsettingseffekter.

Turistenes forbruk innenfor begrepet varehandel skjer innenfor detaljhandelen, her er gjennomsnittlig bruttofortjeneste (på landsbasis) 31 % i følge SSBs strukturstatistikk for varehandelen. Denne andelen må vi også legge til grunn for detaljhandelen i Agderfylkene og i de enkelte regioner.

Salget av varer skaper ringvirkninger utenom det den definerte produksjonsverdien gjør. Innkjøpet av varer for salg skaper produksjon og sysselsetting også i vareproduserende næringssektorer som for eksempel nærings- og nytelsesmiddelsektoren. En del av denne produksjonen skjer innenfor fylkene og regionene.

For fylkene, samt for regionene Arendal og Kristiansand har vi beregnet at denne effekten gjelder 30 prosent av omsetningsverdi minus merverdiavgift og bruttofortjeneste. For regionen Lister og Mandal regner vi at denne effekten gjelder 20 prosent og for Setesdalsregionen 10 prosent.

4.2 Virkninger på fylkesnivå

Nedenfor følger hovedresultater for hvert av fylkene. De resultatene vi presenterer er virkningstall i millioner kroner for 2005 for de viktigste næringene og totalt. Videre presenteres næringsvis fordeling av direkte og indirekte virkninger.

4.2.1 Direkte og indirekte produksjonsvirkninger

For Agder samlet ble det beregnet et samlet turistkonsum eksklusive merverdiavgift på 4 010 millioner kroner. De samlede direkte produksjonsvirkningene er beregnet til ca 3 250 millioner kroner. Differansen skyldes at kun bruttofortjenesten regnes som produksjonsverdi i varehandelen.

Tabell 27 Direkte og indirekte virkninger av reiseliv etter næring. Agder 2005. Millioner kroner.

	Sum direkte virkninger	Sum indirekte virkninger	Totalt
Varehandel	342,0	95,5	437,5
Hotell og restaurant	1161,1	53,3	1214,4
Transport	941,9	137,5	1079,4
Annen privat tjenesteyting	804,2	739,5	1543,6
Post og tele		74,5	74,5
Bygg og anlegg		187,4	187,4
Nærings- og nytelsesmidler		125,6	125,6
Andre næringer		232,3	232,3
Totalt	3249,1	1645,5	4894,7
Multiplikator produksjon			1,51
Multiplikator konsum			0,41

TØI rapport 867/2006

Produksjonsmultiplikatoren på 1,51 forteller at for hver krone i økt direkte produksjon turismen medfører, skapes det ytterligere indirekte produksjon til en verdi av 51 øre. Dette som følge av underleveranser og økt vare- og tjenesteetterspørsel som følge av økte eierinntekter og lønnsinntekter.

Det vi her har kalt konsummultiplikatoren forteller at hver krone i økt turistkonsum skaper en indirekte produksjonsøkning på 41 øre⁷. Tabell 28 og 29 viser tilsvarende tall for Vest-Agder og Aust-Agder. I Vest-Agder er produksjonsmultiplikatoren nesten like høy som i Agder samlet (1,48), mens konsummultiplikatoren er like høy som i begge fylkene under ett.

⁷ At de indirekte virkningene av konsumet relativt sett er mindre enn de relative indirekte virkningene av produksjonsendringer henger sammen med at bare ca en tredel (bruttofortjenesten) av omsetningen i varehandel regnes som produksjon. De indirekte virkningene blir relativt sett mindre når hele varehandelsomsetningen regnes med i sammenlikningsgrunnlaget og ikke bare bruttofortjenesten.

I Aust-Agder er både produksjonsmultiplikatoren og konsummultiplikatoren lavere. Dette henger sammen med at Aust-Agder har en næringsstruktur som gir lavere egendekningsgrad mht produksjon for å møte økt etterspørsel enn det Vest-Agder har. Det vil si at man i Aust-Agder må importere (fra andre fylker og fra utlandet direkte) i noe større grad enn man må i Vest-Agder for å møte den økte etterspørselen.

Tabell 28 Direkte og indirekte virkninger av reiseliv etter næring. Vest-Agder 2005. Millioner kroner.

	Sum direkte virkninger	Sum indirekte virkninger	Totalt
Varehandel	176,6	58,0	234,6
Hotell og restaurant	687,4	29,7	717,1
Transport	773,7	105,3	878,9
Annen privat tjenesteyting	481,5	413,0	894,5
Post og tele		42,1	42,1
Bygg og anlegg		145,3	145,3
Nærings- og nytelsesmidler		84,7	84,7
Andre næringer		145,1	145,1
Totalt	2119,1	1023,3	3142,4
Multiplikator produksjon			1,48
Multiplikator konsum			0,41

TØI rapport 867/2006

Tabell 29 Direkte og indirekte virkninger av reiseliv etter næring. Aust-Agder 2005. Millioner kroner.

	Sum direkte virkninger	Sum indirekte virkninger	Totalt
Varehandel	165,3	34,2	199,5
Hotell og restaurant	473,5	11,4	484,9
Transport	169,1	34,4	203,5
Annen privat tjenesteyting	322,4	214,0	536,4
Post og tele		20,6	20,6
Bygg og anlegg		45,3	45,3
Nærings- og nytelsesmidler		49,1	49,1
Andre næringer		65,1	65,1
Totalt	1130,2	474,2	1604,5
Multiplikator produksjon			1,42
Multiplikator konsum			0,32

TØI rapport 867/2006

4.2.2 Privat tjenesteyting utgjør stor andel

De indirekte virkningene er absolutt og relativt størst i tjenesteytende sektorer. Dette henger dels sammen med at en stor del av produktinnsatsen (underleveranser) i tjenesteytende sektorer som varehandel, hotell/restaurant og transport er tjenester (håndverkere, markedsføring, konsulenttjenester, regnskap, etc). Det betyr også en del at anvendelsen av inntekter i stor grad retter seg mot tjenesteytende sektorer.

4.2.3 Sysselsetting i fylkene

Sysselsetting som følge av turisme omfatter både direkte og indirekte sysselsetting. Av tabell 30 framgår det at 7348 personer var sysselsatte i Agder som direkte eller indirekte følge av turistenes etterspørsel etter varer og tjenester. I Aust-Agder var dette tallet nær 2600 og i Vest-Agder 4650. Det sysselsettes noen flere i Agder totalt enn hva summen av fylkene viser, dette skyldes at vi her også får med noen indirekte virkninger mellom fylkene.

Tabell 30 Antall direkte og indirekte sysselsatte etter næring og fylke. 2005.

	Aust-Agder	Vest-Agder	Agder
Varehandel	436	476	912
Hotell og restaurant	1081	1778	2889
Transport	188	919	1130
Annen privat tjenesteyting	743	1199	1983
Post og tele	14	32	50
Bygg og anlegg	50	150	210
Nærings- og nytelsesmidler	28	41	72
Andre næringer	44	55	102
Alle næringer	2585	4650	7348

TØI rapport 867/2006

Størst er sysselsettingen innen hotell- og restaurantsektoren og innen sektoren ”annen privat tjenesteyting”. Også transport (i Vest-Agder) og varehandel har et relativt stort antall turismerelaterte sysselsatte.

Tabell 31. Andel sysselsatte i viktige næringer som følge av reiseliv (direkte og indirekte sysselsetting) etter fylke. 2005. Prosent.

	Aust-Agder	Vest-Agder	Agder
Varehandel	7,1	4,6	5,5
Hotell og restaurant	73,3	65,6	69,2
Transport	10,6	33,2	23,2
Annen privat tjenesteyting	10,1	9,1	9,6
Post og tele	2,5	2,3	2,5
Bygg og anlegg	1,6	1,9	2,1
Nærings- og nytelsesmidler	4,7	2,6	3,2
Andre næringer	0,8	0,5	0,6
Alle næringer	6,4	6,7	6,6

TØI rapport 867/2006

Tabell 31 viser at relativt sett betyr turismen mest (utenom hotell- og restaurantsektoren) innen transport og ”annen privat tjenesteyting”. Turismerelatert sysselsetting innen varehandel er relativt sett størst i Aust-Agder. Totalt sett står turismerelatert sysselsetting for om lag 6,6 prosent i Agderfylkene.

4.3 Resultater på regionnivå

4.3.1 Direkte og indirekte produksjonsvirkninger

I tabellene nedenfor er det beregnede turistkonsumet i de enkelte regionene omregnet til produksjonsverdi i noen hovednæringer. Dette viser de direkte produksjonsvirkningene. I tillegg viser tabellene de indirekte virkningene fordelt på noen hovednæringer.

Tabell 32 Direkte og indirekte virkninger etter næringer. Setesdal og Arendalregionen. Millioner kroner 2005.

	Setesdal			Arendalregionen		
	Direkte	Indirekte	Sum	Direkte	Indirekte	Sum
Varehandel	40,5	12,6	53,0	90,2	72,6	162,8
Hotell og restaurant	151,5	3,1	154,5	246,2	5,8	252,0
Transport	36,3	7,2	43,5	96,7	18,0	114,7
Annen privat tj,	130,9	28,9	159,7	145,3	111,6	257,0
Post og tele		5,1	5,1		10,5	10,5
Bygg og anlegg		6,8	6,8		23,0	23,0
Nærings- og nytelsesmidler		4,9	4,9		19,8	19,8
Andre næringer		9,6	9,6		30,2	30,2
Sum	359,1	78,2	437,2	578,4	291,5	869,8
Multiplikator produksjon			1,22			1,50
Multiplikator konsum			0,17			0,37

TØI rapport 867/2006

Tabell 33 Direkte og indirekte virkninger etter næringer. Kristiansandregionen og region Mandal. Millioner kroner 2005.

	Kristiansandregionen			Region Mandal		
	Direkte	Indirekte	Sum	Direkte	Indirekte	Sum
Varehandel	115,6	123,2	238,7	33,3	19,6	52,9
Hotell og restaurant	528,1	25,3	553,4	87,8	2,0	89,7
Transport	726,2	80,6	806,9	32,8	6,7	39,5
Annen privat tj,	337,8	382,2	719,9	72,3	31,0	103,3
Post og tele		42,9	42,9		3,1	3,1
Bygg og anlegg		119,6	119,6		7,9	7,9
Nærings- og nytelsesmidler		81,8	81,8		3,2	3,2
Andre næringer		120,1	120,1		10,8	10,8
Sum	1707,7	975,7	2683,4	226,1	84,4	310,4
Multiplikator produksjon			1,57			1,37
Multiplikator konsum			1,50			1,28

TØI rapport 867/2006

Tabell 34 Direkte og indirekte virkninger etter næringer. Region Lister. Millioner kroner 2005.

	Lister		
	Direkte	Indirekte	Sum
Varehandel	55,3	33,1	88,5
Hotell og restaurant	144,6	4,9	149,5
Transport	49,6	11,9	61,5
Annen privat tj,	111,1	45,9	157,0
Post og tele		5,5	5,5
Bygg og anlegg		13,6	13,6
Nærings- og nytelsesmidler		12,6	12,6
Andre næringer		17,2	17,2
Sum	360,6	144,6	505,2
Multiplikator produksjon			1,40
Multiplikator konsum			1,30

TØI rapport 867/2006

4.3.2 Sysselsetting

På regionnivå er PANDA-beregningene for hver næring beheftet med en del usikkerhet. Vi presenterer derfor kun tall for samlet sysselsetting (direkte og indirekte til sammen).

Tabell 35 Antall sysselsatte som følge av direkte og indirekte reiselivsrelatert etterspørsel, etter region. Andel av sysselsetting totalt, prosent.

Region	Antall sysselsatte	Andel av total sysselsetting
Setesdal	780	25,3
Arendal	1362	3,9
Kristiansand	3873	7,0
Mandal	548	6,0
Lister	823	5,5

TØI rapport 867/2006

4.4 Oppsummering direkte og indirekte virkninger

Nedenfor har vi samlet hovedtallene for regioner og fylker.

Tabell 32 Direkte og indirekte reiselivsrelatert etterspørsel, etter region og fylke. Overnattinger, produksjonsvirkninger og sysselsetting 2005.

	1000 overnattinger	Totalt turistkonsum mill. kroner	Direkte + indirekte produksjonsvirkninger mill. kr. ⁸	Antall direkte og indirekte sysselsatte	Multiplikator turistkonsum ⁹
Setesdal	1105	468	437	780	0,17
Arendal	2091	773	870	1362	0,37
Kristiansand	2236	1955	2683	3873	0,50
Mandal	819	303	310	548	0,28
Lister	1395	507	505	823	0,30
Aust-Agder	3876	1473	1605	2585	0,32
Vest-Agder	3769	2567	3142	4650	0,41
Agder	7645	4040	4895	7348	0,41
Bykle	487	261	-	-	-
Kystkommuner	4667	2930	-	-	-
Innlandskommuner	2978	1110	-	-	-

TØI rapport 867/2006

⁸ Produksjonsverdien i varehandel er her regnet som bruttofortjenesten (er lik 31 % av omsetning eksklusive merverdiavgift).

⁹ Indirekte produksjonsvirkning per krone samlet turistomsetning ekskl. merverdiavgift.

5 Utbygging av fritidseiendommer

5.1 Formål og problemstilling

5.1.1 Hva vi ønsker å kartlegge

Hensikten med denne analysen er å få fram informasjoner om følgende:

1. Utviklingen i antall fritidshus de senere år
2. Omfang av utbygging de nærmeste år
3. Økonomisk betydning av hyttebygging i de enkelte regioner
4. Potensialer for lokale inntekter og sysselsetting ved utvikling av fritidshusbebyggelse.

Når det gjelder pkt 1 baserer vi oss på GAB-registeret (se avsnitt 5.2). Når det gjelder pkt 2 baserer vi oss på en telefonundersøkelse vi har gjennomført i alle kommuner i de to fylkene (se vedlegg 2 for nærmere beskrivelse).

Analysene i pkt 3 og 4 baseres på nevnte telefonundersøkelse og på innsamling av data fra salgsoppgaver for nye hytter i de to fylkene lagt ut på internett sommeren 2006. Videre bygger analysene på enkelte av resultatene og vurderingene fra tilsvarende analyse for Buskerud og Telemark (Dybedal 2005).

5.1.2 Avgrensning av analyseområdet

Vi kan i hovedsak regne fire ulike typer av ny fritidshusbebyggelse:

1. Nye frittstående hytter
2. Fritidsleiligheter i nybygde eiendommer
3. Seksjonering av tidligere overnattingsbedrifter til fritidsboliger
4. Omregulering av boligeiendommer til fritidsformål

Tilgangen på nye fritidsboliger skjer i overveiende grad gjennom bygging av nye hytter. Der er noen områder hvor leilighetsbygging og seksjonering av overnattingsbedrifter har et relativt stort omfang. Man ser etter hvert også en del nybygging av hytter som erstatning for eldre hytter, eller betydelig oppgradering av eksisterende hytter. Dette gjelder særlig i kystområdene, hvor tilgangen på nye tomter er liten.

Etablering av nye fritidsleiligheter skjer dels som i punkt to og dels som i punkt tre. Fritidseiendommer under punkt tre er nye fritidsboliger i den forstand at det skjer en funksjonsendring fra overnattingsbedrift til boligsameie. I prinsippet er ikke dette nybygde fritidsboliger, men slike omlegginger medfører som regel betydelige investeringer i ombygging og oppgradering.

Alle nye fritidsboliger skal i prinsippet være registrert i GAB-registeret og er således med i de oversiktene vi presenterer i avsnitt 5.2. Når det gjelder oppføring av nye hytter som erstatning for gamle, fanges for øvrig ikke dette opp av GAB-registeret, som viser netto tilvekst.

Når det gjelder våre vurderinger av økonomiske effekter av nye fritidsboliger, har vi for oversiktighetens skyld valgt å fokusere på bygging av nye frittstående hytter.

5.2 Utviklingen i antall fritidsboliger de senere år

5.2.1 Datagrunnlaget

Vi har tatt for oss GAB-registeret¹⁰ per januar 2006 og sammenliknet dette med tilsvarende tall for 2002. Av fotnoten følger det blant annet at GAB-registeret ikke nødvendigvis gir eksakte tall for antall nybygde fritidsboliger. Endringer fra ett år til et annet kan blant annet skyldes også bruksendringer, kondemnering og/eller korrigerende av registeret – i noen tilfeller også endringer i kommuneinndeling og kommunegrenser. Dermed kan man i noen tilfeller også observere nedgang i antall fritidsboliger innen regioner og kommuner. Innsamlingen av opplysninger om hyttebygging de senere år viser videre at det er avvik mellom hva GAB-registeret viser og hva enkelte kommuner oppgir.

Registeret er således sannsynligvis ikke helt pålitelig hva gjelder endringer i antallet fritidsboliger over tid, men vi vurderer det likevel som et godt utgangspunkt for vurdering av omfanget av bygging av fritidsboliger i de enkelte regioner og kommuner.

Data på kommunenivå foreligger nå tilgjengelig hos SSB og statistikknett.com kun for perioden 2004-2006. På fylkesnivå går imidlertid dataene lenger tilbake. Her har vi valgt 2000 og 2004 som sammenlikningsår.

I tillegg til informasjonene fra GAB-registeret har vi innhentet informasjon fra en del kommuner om den faktiske hyttebygging. Ikke minst har vi ansett det som viktig å få en oversikt over hvilke utbyggingsplaner som foreligger for de nærmeste år.

---

¹⁰ Statistikken bygger på opplysninger som er registrert i Grunneiendoms-, adresse- og bygningsregisteret (GAB). Det er kommunene som registrerer opplysningene til GAB. Alle bygninger i Norge over 15 m² skal være registrert med bygningstype og koordinater. Statistikken kan inneholde bygninger som er revet, brent eller utgått på annen måte, dersom dette ikke er meldt til kommunen. Flere kommuner foretar jevnlig oppryddinger for å bedre kvaliteten i GAB-registeret. Dette kan føre til at bygninger som året før ikke var klassifisert eller var feilklassifisert kan ha fått tildelt sin riktige bygningstype. Antallet registrerte bygninger i kommunene kan også endre seg fra år til år på grunn av dette oppryddingsarbeidet. (Kilde: SSB)

5.2.2 Agder samlet

Per 1. januar 2006 var det nær 31 800 fritidsboliger i Agder. Siden 1. januar 2000 viser GAB-registeret en økning på 3 555 enheter, det vil si en økning på 12,6 prosent. Antallet fritidshus har vært nokså likt i de to fylkene. Tilveksten har imidlertid de senere år vært dobbelt så stor i Vest-Agder som i Aust-Agder, mens det var noen flere enn i Aust-Agder i 2000, er det nå flest i Vest-Agder.

Tabell 33 Antallet fritidsboliger i hvert fylke per 1. januar 2006, 2004 og 2000.

	2006	2004	2000	Endring 2004-2006		Endring 2000 - 2006	
				Antall	Prosent	Antall	Prosent
Aust-Agder	15628	15197	14412	381	2,5	1216	8,4
Vest-Agder	16163	15461	13824	702	4,5	2339	16,9
Agder	31791	30708	28236	1083	3,5	3555	12,6

TØI rapport 867/2006

Aust-Agder hadde per januar 2006 om lag 15 600 fritidsboliger, mens det i Vest-Agder var nær 16 200.

5.2.3 Regionnivå

Det er et stort antall hytter i alle regioner (tabell 34). Flest er det i Lister (7 700) og Arendalsregionen (nær 7 700), deretter følger Kristiansand (ca 6 450), Setesdal (ca 5 200) og Mandal (4 745).

Økningen i antall fritidsboliger fra 2004 til 2006 har vært størst i Lister, Mandal og Setesdal. I disse regionene er det særlig i Sirdal, Åseral og Bykle økningen har kommet. Generelt er tilveksten størst i innlandskommunene, tre firedele (drøyt 800 enheter) har kommet i innlandet, herav 580 i de tre nevnte kommunene.

Netto tilvekst i kystkommunene har vært 265 enheter. De kommunene hvor netto tilvekst er størst, er Risør, Søgne, Lindesnes og Lyngdal.

Tilveksten er beskjedent i Arendalregionen, og nær null (netto) i Kristiansandregionen. Her skal man imidlertid være oppmerksom på at marginale endringer like gjerne kan henge sammen med opprydding i GAB-registerets tall for de enkelte kommuner.

I Setesdal er Bykle den største hyttekommunen, men også den "fjell-løse" kommunen Evje og Hornnes har et betydelig antall fritidsboliger.

I Arendalsregionen er det naturlig nok kystkommunene som er de dominerende. De fire innlandskommunene har 2320 hytter (ca 30 prosent), mens de fire kystkommunene har ca 13-1400 hver.

I Kristiansandregionen er det også flest hytter i kystkommunene Lillesand, Kristiansand og Søgne (tre av fire). Av innlandskommunenes firedele har Birkenes om lag halvparten.

I region Mandal er de to kystkommunene og en fjellkommune de typiske hyttekommunene, mens de to resterende innlandskommunene har (relativt sett) svært få fritidsboliger.

I region Lister er situasjonen at fjellkommunen Sirdal er den klart betydeligste hyttekommunen, med drøyt 2 800 hytter. Til sammenlikning har de tre kystkommunene (Kvinesdal regnes i denne sammenheng som innlandskommune) til sammen drøyt 3 200 hytter.

Tabell 34 Antall fritidsboliger etter region og kommune 2004-2006. Agder.

	Antall per januar 2006	Antall per januar 2004	Tilvekst 2004 - 2006
Evje og Hornnes	1395	1331	64
Bygland	839	825	14
Valle	957	917	40
Bykle	2005	1883	122
Setesdal	5196	4956	240
Risør	1392	1324	68
Grimstad	1262	1248	14
Arendal	1416	1448	-32
Gjerstad	305	304	1
Vegårshei	582	560	22
Tvedestrand	1303	1286	17
Froland	715	685	30
Åmli	719	709	10
Arendalregionen	7694	7564	130
Lillesand	1743	1740	3
Birkenes	735	727	8
Iveland	260	260	0
Kristiansand	1701	1748	-47
Vennesla	361	352	9
Songdalen	164	164	0
Søgne	1489	1444	45
Kristiansandregionen	6453	6435	18
Mandal	1646	1627	19
Marnardal	210	204	6
Åseral	1662	1466	196
Audnedal	140	141	-1
Lindesnes	1087	1025	62
Region Mandal	4745	4463	282
Farsund	990	961	29
Flekkefjord	809	777	32
Lyngdal	1432	1377	55
Hægebostad	576	559	17
Kvinesdal	1060	1041	19
Sirdal	2836	2575	261
Region Lister	7703	7290	413
Kystkommuner	16270	16005	265
Innlandskommuner	15521	14703	818
Agder totalt	31791	30708	1083

Kilde: GAB-registeret

5.3 Utbyggingsplaner og -potensialer

Vår rundspørring til kommunene viser at det er en rekke planer for bygging av nye fritidsboliger, men at det er ganske stor variasjon mht omfang og hvor konkrete planene er. Totalbildet er relativt uoversiktlig.

Ulike planer har ulik status med hensyn til hvor langt man er kommet i prosessen, og det opereres med ganske varierende tidshorisonter, avhengig av hva slags type plan det er snakk om. Utbyggingspotensialet i de enkelte kommunene de nærmeste 8-10 år er dels konkretisert som utbyggingsfelter som er lagt inn i kommuneplanene. Dels er planene uttrykt som generelle målsettinger om utbygging.

Et annet forhold er at det kan være en del usikkerhet om hvor mye av godkjent utbygging (fra tidligere planer) som faktisk er gjennomført per dato. Et tredje forhold er at det kan være betydelig usikkerhet om og eventuelt når godkjente planer faktisk vil bli realisert av utbyggerne.

I presentasjonen nedenfor har vi oppsummert informasjonene fra kommunene som et anslag for hver region på hva som er realistiske potensialer ut fra planer og målsetninger. Tallene må følgelig betraktes som omtrentlige, hensikten er først og fremst å gi en tentativ oversikt over pågående og mulig framtidig hyttebygging.

5.3.1 Setesdal

I regionen samlet er det relativt konkrete planer om ca 1400 hytter, mens det er mer langsiktige planer om bortimot 2000 til. I Bykle har kommunen investert 80-100 millioner kroner i vei/vann/kloakk for nye felter med høystandard hytter, og godkjent utbygging av opp mot 1000 hytter. I tillegg åpnes det for bygging av 3-5000 senger i fritidsleiligheter (fortrinnsvis "varme senger").

Også i Valle og Evje og Hornnes kommuner er det relativt store planer. I Valle har man en målsetning om å bygge ut mer enn 1000 hytter. En del av disse ("flere hundre") er vedtatt utbygd og tilsvarende antall er under behandling. I Evje og Hornnes er det åpnet for utbygging av 600 hytter i perioden 2004-2014. I Bygland er det atskillig mer beskjedne satsing, om lag 85 hytter ble i 2005 vedtatt utbygd.

5.3.2 Arendalsregionen

Samlet er det i regionen et antatt potensial på 3300-3400 hytter de nærmeste 8-10 år. I kystkommunene er det først og fremst i Tvedestrand og Risør man har åpnet for satsing av relativt stort omfang. I Tvedestrand er det vedtatt en handlingsplan som omfatter 500 nye hytter fram til 2014, mens i Risør foreligger det planer på ulike behandlingsstadier for 4-500 hytter, de fleste av disse i regulerte hyttefelt.

I Arendal er det byggeforbud, kun noen få hyttetomter i 2-3 områder er godkjent for utbygging. Når det gjelder Grimstad foreligger det per dato kun planer om utbygging i liten skala.

I innlandskommunene er det først og fremst i Åmli det satses i stort omfang fra kommunenes side. 500 hytter ligger inne i reguleringsplaner, to andre utpekte områder antas å ha et potensial på 1600 hytter. I Froland, Gjerstad og Vegårshei

kan det til sammen dreie seg om 250-300 hyttetomter som per dato kan anses som aktuelle for utbygging.

5.3.3 Kristiansandregionen

Samlet potensial for regionen dreier seg om maksimalt ca 200 nye hytter de nærmeste årene. I kystkommunene er det lite planlagt utbygging. I så vel Lillesand som i Kristiansand og Søgne er nye hyttetomter en sjeldenhet.

Det meste av utbyggingen i regionen ser ut til å skje i Vennesla og i Iveland. I Vennesla kan det være snakk om ca 50 hytter, mens i Iveland er det ca 70-80 tomter som enten er vedtatt utbygd eller er under behandling. I Birkenes er det snakk om 6-8 områder hvor det er lagt opp til utbygging i mindre omfang, mens det legges opp til regulering av 25 nye hyttetomter i Songdalen kommune.

5.3.4 Region Mandal

Her skiller Åseral kommune seg ut med storstilt satsing. For perioden 2006-2030 foreligger en kommunedelplan som omfatter 2269 hytter. I tillegg foreligger det en annen plan som (hvis den vedtas) omfatter ytterligere 2 626 hytter, til sammen nær 5 000 hytter. Med jevn utbygging tilsier dette ca 2000 nye hytter de nærmeste 10 år.

I de øvrige kommunene er planene av atskillig mer beskjeden karakter. I Marnardal er planer for 90 hytter på vei inn til behandling, mens det i øvrige vedtatte felter kan dreie seg om 20-25 hytter. Øvrige planer omfatter 50 vedtatte tomter i Lindesnes pluss ytterligere et titalls tomter som er inne til behandling. I Mandal er det åpnet for noe fortetning i enkelte hytteområder, men potensialet er vanskelig å fastslå. I innlandskommunen Audnedal er det ingen planer om ny utbygging.

5.3.5 Region Lister

I denne regionen er det planer om et vesentlig antall nye hytter både ved kysten og i innlandet. Av kystkommunene er det Lyngdal som peker seg ut. Per dato er det her vedtatt utbygd 15-1600 hyttetomter, i underkant av 300 (av disse) er inne til behandling. I Farsund er det åpnet for utbygging av 120-170 enheter, og i Flekkefjord er ca 100 hytter under planlegging med ønsket ferdigstillelse inne 2010.

Av innlandskommunene er det i Sirdal den største utbyggingen ventelig vil komme. I gjeldende kommuneplan satser man på utbygging av 1500 nye hytter fram til 2012. I Kvinesdal foreligger det ulike planer som til sammen kan dreie seg om 250-300 hytter, og i Hægebostad er det avsatt arealer for 200-300 hytter.

Til sammen kan potensialet i regionen dreie seg om totalt nær 4000 hytter.

5.3.6 Oppsummering

Det vi kan betrakte som et rimelig potensial for nye fritidseiendommer i Agderfylkene innenfor en horisont på 8-10 år er som følger:

Tabell 35 Antatt antall nybygde hytter etter region de nærmeste 8-10 år

Region	Antall	Store enkeltområder
Setesdal	3 400	Bykle 12-1300, Valle 12-1300, Evje 700
Arendalregionen	3 300	Åmli 2100, Tvedestrand 500, Risør 4-500
Kristiansandregionen	200	
Region Mandal	2 200	Åseral 2000
Region Lister	4 000	Lyngdal 15-1600, Sirdal 1500
Totalt Agder	13 300	

TØI rapport 867/2006

Det understrekes at disse tallene er en sammenstilling av informasjoner med ulik grad av forutsigbarhet, og med ulik tidshorisont. 13 300 hytter representerer uansett en økning av nåværende bestand av fritidsboliger med over 40 prosent.

5.4 Kostnader og inntekter ved oppsetting av hytter

5.4.1 Størrelse, standard og markedsverdi

En gjennomgang av et utvalgt nye hytter lagt ut for salg (på internett) høsten 2006 i Agder avdekket at det er store variasjoner ute og går når det gjelder salgspris for nye hytter.

Tabell 36 Nye hytter til salg på internett høsten 2006, etter størrelse og pris.

Område	Antall hytter	Gjennomsnittlig størrelse m ²	Variasjon kvm	Gjennomsnittlig salgspris	Variasjon kvm-pris	Gjennomsnittlig kvm-pris
Bykle/Valle	12	122,5	84-180	3178	18500-38600	25950
Åseral	13	91	59-140	1692	13100-24400	18700
Sirdal/Kvinesdal	16	116	77-143	3043	18600-42400	26200
Aust-Agder, sjøen	7	96	55-125	2091	17600-30400	21883
Vest-Agder, sjøen	21	97	67-150	2671	19300-34300	27600
Innland ¹¹	6	98	75-142	1268	10000-15700	13000

TØI rapport 867/2006

Observasjonene omfatter i alt 75 hytter, fra en tilfeldig valgt uke.

Resultatene etter dette relativt beskjedne materialet understreker at hyttenes pris (både totalt og per kvadratmeter) varierer mye, også innenfor de enkelte geografiske områder. Standard og beliggenhet er sentrale momenter her.

¹¹ Omfatter hytter for salg i Åmli, Vegårshei, Hægebostad

Hyttene i fjellområdene i Setesdal og i Sirdal/Kvinesdal har en gjennomsnittlig kvadratmeterpris på om lag 25 000 kr. Dette er over 30 prosent høyere enn i Åseral, og dobbelt så høyt som i innlandskommunene uten fjellområder. Både i Setesdal og i Sirdal finner man et stort innslag av hytter med ekstra høy standard. Hyttene er i gjennomsnitt også meget store.

Hytter ved sjøen er i dette utvalget noe dyrere i Vest-Agder enn i Aust-Agder. Dette har sannsynligvis med tilgangen på tomter ved sjøkanten å gjøre. Sjøhyttene ligger prismessig omtrent på samme nivå som fjellhyttene i Setesdal og i Sirdal.

5.4.2 Inntekts- og kostnadskalkyler

Det neste steget var å lage en oppstilling av kostnader for ”representative” hytter. Det betyr i denne sammenhengen hytter som representerer et rimelig gjennomsnitt i henholdsvis fjellområder, kystområder og innlandsområder (uten fjellterreng).

Vi har da landet på

- ei hytte i et attraktivt fjellområde (Hovden, Sirdal, Brokke) på 110 kvm til en pris på 2,6 mill kr,
- ei hytte nær sjøen på 96 kvm til 2,3 mill kr, og
- ei innlandshytte på 100 kvm til 1,3 mill.

Tabell 37 Anslag på pris og kostnader ved bygging av nye hytter. 2006. 1000 kroner

Post nr	Type inntekt/kostnad	Type hytte			Aktør
		På fjellet	Ved sjøen	Innlandet	
1	Antatt salgspris	2600	2300	1300	Utbygger
2	Tomtepris råtomt	500	500	200	Grunneier
3 (=1 – 2)	Differanse	2100	1800	1100	
4	Antatt fortjeneste	400	350	150	Utbygger
5 (=3 – 4)	Antatt total byggekostnad	1700	1450	950	
6	Merverdiavgift på varer og tjenester	340	290	190	Stat
7 (=5 – 6)	Antatt total byggekostnad ekskl. mva	1360	1160	760	
7.1	Tomtekostnad; vei, vann/avløp, strøm til grense	100	80	50	Kommune, nettleverandør, evt utbygger
7.2	Planering og grunnmur	120	100	80	Byggefirma
7.3	Oppsetting av hytte og innredning	300	270	200	Byggefirma
7.4	Materialer til bygg	480	420	240	Lokal eller utenbygds leverandør av trelast, byggevarer
7.5	Innredning, inkludert bad	180	150	80	Byggefirma
7.6	Rørleggerarbeider	90	70	50	Rørleggerfirma
7.7	Elektriske arbeider	90	70	50	Elektrofirma

TØI rapport 867/2006

I tabell 37 har vi fordelt totalkostnadsrammen på de ulike hovedtyper av byggekostnader. Nivået på de ulike kostnader er basert på tilsvarende analyse i TØI-rapport 780/2005 ”Ringvirkninger av reiseliv i Buskerud, Telemark og Vestfold.

Disse kalkylene er relativt nøkterne og forenkede. Vi forutsetter for eksempel at kostnader til arkitekt, saksbehandling, private renseanlegg ligger innenfor byggekostnadene, likeledes at utgifter til salg og markedsføring ligger inne i fortjenestemarginen.

De enkelte postenes relative betydning vil variere fra prosjekt til prosjekt, tallene er ment som en tentativ oppstilling over hvor salgssummen for en gjennomsnittshytte tar veien.

5.5 Økonomiske effekter av hyttebygging i regionene

5.5.1 Etterspørselsvirkninger av utbygging av 100 hytter

Dersom vi går ut fra kalkylene i tabell 37, og forutsetter salg av 100 hytter av hver kategori, ser vi følgende sentrale økonomiske elementer:

Tabell 38. Økonomiske effekter av utbygging av 100 hytter av ulike kategorier. Millioner kroner.

	Fjellhytte	Hytte ved sjøen	Hytte i innlandet
Samlet salgssum	260 mill	230 mill	130 mill
Mva til staten	34 mill	29 mill	19 mill
Grunneierinntekt tomtosalg	50 mill	50 mill	20 mill
Fortjeneste utbygger	40 mill	35 mill	15 mill
Etterspørsel etter arbeidskraft og byggevarer	136 mill	116 mill	76 mill

TØI rapport 867/2006

Hvordan disse pengestrømmene eventuelt kommer regionene til gode er drøftet nærmere i avsnittet nedenfor.

5.5.2 Tomtesalg, utbygging og prosjektfortjeneste

Bortsett fra i Flekkefjord (kommunen grunneier) er det overveiende lokale grunneiere som eier områdene der det legges ut tomter. Det er også mest vanlig at grunneierne selger tomter direkte til hyttebyggere (privatpersoner eller foretak). Det er mer unntaket at grunneiere selger ut større arealer samlet til foretak som investeringsobjekter.

Utbyggingen skjer i hovedsak i samarbeid med lokale entreprenører, men det er også med foretak fra andre områder. I kommuner med relativt lav eller middels stor utbygging er det overveiende lokale foretak og lokal arbeidskraft som benyttes. I noen områder med stor utbygging (Åseral, Lyngdal) er det firmaer fra andre regioner, også utenfor Agder, som står for store deler av utbyggingen. Dette henger dels sammen med kapasitetsmangel.

Dersom utbygger ikke er hjemmehørende i området – for eksempel et utenbygds firma eller en enkelt tomtekjøper som selv setter opp sin egen hytte, er den lokale kapitalinnsprøytingen i denne sammenheng begrenset til netto verdi av

tomtesalget. Denne kapitalinnsprøytingen gir ikke umiddelbart noen etterspørselsøkning i regionen. Anvendelsen avhenger blant annet av hvordan inntektene fordeles som lønns- og eierinntekter. Dersom prosjektoverskuddet anvendes til lønns- og eierinntekter vil dette få en indirekte etterspørselseffekt, hvorav en del tilfaller virksomheter i regionen.

Det samme gjelder tomtsalg, anvendelsen lokalt er avhengig av i hvilken grad inntektene inngår i selgerens økonomiske livsgrunnlag. Som tilleggssinntekt til landbruk er det sannsynlig at en god del av tomtsalg i mindre målestokk inngår i selgers inntektsgrunnlag og i direkte forbruk. Større eiendomssalg, for eksempel ved utleggelse av større hyttefelter, gir selger først og fremst en kapitaløkning som i mindre grad kan forventes å anvendes til konsum.

Det som imidlertid kan skje, når aktører bosatt i regionen tilføres større mengder kapital, er at en del investeres i ulike virksomheter lokalt, enten eksisterende eller nye. Vi får en kapitaleffekt som kan styrke næringslivet i kommunene/regionene og dermed også på sikt økt etterspørsel som følge av økte lønns- og eierinntekter. Vi kan si det slik at store kapitalinntekter ikke umiddelbart gir noen etterspørselseffekt utover det som gjøres av investeringer, men fordels over tid gjennom de lønns- og eierinntekter som nye virksomheter årlig skaper.

5.5.3 Etterspørsel etter varer og tjenester til hyttebygging

Eksempelet foran ga henholdsvis 136, 116 og 76 millioner kroner i etterspørsel etter varer og tjenester for å få satt opp de hundre hyttene. I motsetning til for eksempel turistens varehandel i regionen – som egentlig innebærer at kjøpmannen formidler varer importert til regionen mot et vederlag (avansen) – vil vi ikke regne dette som førstehåndsomsetning i regionen selv om det er en lokal utbygger som i prinsippet importerer og videreselger varene og tjenestene til hyttekjøperen. Vi vil her legge til grunn den betraktningssmåte at forbruk i kommunen begrenses til det som faktisk kjøpes inn i regionen.

Hvor mye av de (i eksempelet) 76-136 millionene som faktisk blir anvendt i regionen avhenger av mange forhold, noen av de viktigste er:

- Om det er lokal utbygger eller firma utenfor regionen. Disse vil normalt ha ulik tilbøyelighet – herunder ulike kontaktnett innen næringsvirksomheter – til å velge lokale varer og tjenester. En del ferdighytter, både norske og importerte, leveres ”med snekker”.
- Type hytter: Om det er arkitekttegnede ”unike” hytter, typehytter, ferdige hytter i byggesett, osv. Det vil også kunne være forskjeller på laftede hytter og reisverkhytter mht import eller lokal leveranse av materialer.
- Type standard/innredning: Om det er ferdige innredninger eller ”plassbygde”
- Konkurransedyktighet og kapasitet i regionen mht å levere følgende tjenester innenfor følgende: Byggjenester, gravearbeider, rørleggertjenester, elektroinstallasjoner.
- Konkurransedyktighet og kapasitet i foretak innen regionen til å levere innredningsvarer, byggevarer ellers (takstoler, trapper, trelast, vinduer,

takstein osv). Dette gjelder særlig større utbyggingsfelt hvor utbygger stiller større krav til gode avtaler og sikre leveranser. Vi vil anta at mindre utbygginger (f eks enkelthytter) i større grad anvender lokale tilbud.

- Forekomsten av lokale leverandører av ferdige hytter. Det finnes en del slike firmaer i de fleste fylker, men ikke nødvendigvis i hver region.

Disse forholdene vil variere mye fra sted til sted. Likevel er det et entydig trekk at lokal kapasitet med hensyn til håndverkstjenester først utnyttes. Deretter importeres arbeidskraft, først og fremst fra nærliggende områder (region/fylke), men også i noen grad utenlandsk arbeidskraft (for eksempel Øst-Europa).

Når det gjelder leveranser av byggevarer er bildet noe av det samme. Lokale leveranser utnyttes, men er ikke tilstrekkelige. Det er for øvrig naturlig at man ikke i en hver kommune kan finne det varesortiment som tilfredsstillende krav og ønsker mer uklart, enten det er ferdige hytter, spesielle materialer eller spesialiserte innredninger.

Hovedinntrykket er at det ikke er konkurransedyktighet som er avgjørende, men rett og slett manglende kapasitet til å møte til dels store utbyggingsoppgaver. Dette er ikke nødvendigvis ”feil”. Rett nok er det om å gjøre at lokale næringsinteresser er våkne når toget går – det har vi inntrykk av at faktisk er tilfelle i mange av kommunene, selv om graden av lokalt engasjement varierer. Det er imidlertid også slik at det ikke kan påregnes tilstrekkelig langsiktighet i utvikling av hyttebebyggelse til at det er forsvarlig eller ønskelig å bygge opp tilstrekkelig lokal kapasitet på alle områder.

5.5.4 Oppgradering og vedlikehold

Store hyttekonsentrasjoner medfører en relativt stor etterspørsel etter tjenester knyttet til vedlikehold og oppgradering hvert år. Oppgraderingskostnader (utenom vedlikeholdskostnader) er ikke tatt med i forbrukstallene for hyttegjester i de fylkesvis og regionale virkningsberegningene i denne rapporten. Slik aktivitet kan imidlertid utgjøre store beløp. I følge Velvins Buskerudundersøkelse brukes det ca 8000 kr per år (lokale innkjøp) i gjennomsnitt til investeringer i forbindelse med utvidelser og oppgraderinger. Anvendt på hyttebestanden i Agderfylkene innebærer dette en samlet årlig etterspørsel på mer enn 240 millioner kroner i året.

Graden av utvidelser og standardhevinger ellers for hytter vil imidlertid variere mye fra sted til sted. Generelt er det rimelig grunn til å anta at omfanget av rehabilitering vil være størst i områder hvor

- Hovedtyngden av hyttebebyggelsen er av eldre dato, det vil si at den opprinnelig er oppført for eksempel i perioden 1960 (eller tidligere) til 1980.
- tilgangen på nye tomter er begrenset
- etterspørselen etter fritidseiendommer er stor

På Sørlandet er kystområdene de ”heteste” områdene i så måte. Kravene til størrelse og standard – samt eierskifte (salg eller overføring) fører til et press nettopp på grunn av manglende tomter og/eller andre restriksjoner. Oppgradering

i form av ombygging og eventuell erstatning av gamle hytter kunne utgjøre betydelig aktivitet – dog innenfor de til enhver tid gjeldende restriksjoner mht bygging i strandsone, størrelse, utslipp og fortetting.

Vi har imidlertid ikke data om omfanget av oppgradering i kystområdene og eventuelle gjennomsnittlige investeringsbeløp per år. Det er imidlertid rimelig å anta at det gjennomsnittlige beløpet ligger en del høyere enn i innlandskommunene, nettopp fordi bygging av nye fritidseiendommer kun kan skje i begrenset omfang.

Antar vi for eksempel at 2 prosent av hyttene i kystkommunene ombygges for 400 000 kr hver i løpet av ett år, innebærer dette en samlet etterspørsel etter varer og byggetjenester på 130 millioner kroner per år.

Det må understrekes at dette kun er regneeksempler uten grunnlag i konkrete informasjonen om antall hytter og gjennomsnittlige utbyggingsbeløp.

I de nyere hytteområdene i innlandskommunene vil det være en tidsforskyvning med hensyn til oppgradering og vedlikehold. Det vil si at behovet for nyinvesteringer melder seg først på litt lengre sikt. Vi tror likevel at Velvins undersøkelsesresultat på 8000 kroner per år bør ses som et fornuftig gjennomsnittsanslag.

5.6 Oppsummering

5.6.1 Store tall

Tidligere i denne rapporten har vi gjennomgått ulike typer av økonomiske effekter ved hytter og hyttebygging. I kapittel 3 ble det vist at hyttegjesters faste og bruksbetingede utgifter kunne beregnes til 630 millioner kroner per år i Agderfylkene.

I dette kapitlet har vi sett på effekter av bygging av hytter. Vi har avslutningsvis forsøkt å beregne hvor stor etterspørsel som skapes dersom et potensial på drøyt 13 000 nye hytter i Agder realiseres. Med utgangspunkt i verdiene i tabellene 36, 37 og 38, og oversiktene over hvor mange hytter som bygges i de enkelte kommuner, har vi stipulert hvor mange hytter til hvilken pris det bygges i de enkelte regioner og beregnet verdier av tomtsalg, fortjeneste og etterspørsel etter byggevarer og byggetjenester.

Samlet for Agder representerer utbyggingspotensialet på 13 300 hytter en omsetningsverdi (i 2006-priser) på ca 27 milliarder kroner, eller 23,4 milliarder dersom vi trekker fra merverdiavgift på byggevarer og byggetjenester. Over en 10-årsperiode innebærer dette en netto omsetning på 2,34 milliarder kroner i året, dersom vi forutsetter en jevn utbygging. Omsetningen på 23,4 milliarder fordeler seg med 5,13 milliarder i tomtsalg, 3,9 milliarder i fortjeneste for utbyggere og nesten 14,4 milliarder i etterspørsel etter byggevarer og byggetjenester (tabell 39).

I tillegg kommer investeringer til oppgradering/utvidelser. Vi har her regnet at 20 prosent av kysthyttene oppgraderes i løpet av en 10-årsperiode for 400 000 kroner hver, mens det for øvrige hytter i Agder regnes en årlig oppgraderingskostnad på

8000 kr per år i gjennomsnitt. Dette gir over en tiårsperiode 3,26 milliarder i etterspørsel etter byggevarer og håndverktjenester.

Vi har samlet disse beregningene i tabell 39.

Tabell 39 Beregnede verdier av bygging av nye hytter. Periode på 10 år. Millioner kroner.

	Setesdal	Arendal	Kristiansand	Mandal	Lister	Agder samlet
Omsetning salg av nye hytter	7020	5190	310	5445	9050	27015
Tomtesalg	1280	930	55	1045	1820	5130
Fortjeneste ved utbygging	1010	675	40	833	1355	3913
Etterspørsel etter varer og tjenester	3784	2868	172	2854	4700	14378
Omsetn ekskl. merverdiavgift	6074	4473	267	4732	7875	23421
Oppgradering av hytter ¹²	416	959	832	435	619	3261

TØI rapport 867/2006

Det må understrekes at disse tallene innebærer relativt stor grad av usikkerhet. De er beregnet på grunnlag av gjennomsnittspriser for et relativt lite utvalg av nye hytter, og det vil kunne være store variasjoner i for eksempel tomtosalgets andel av salgssummen for hyttene og i utbyggers fortjeneste. Dessuten er det svært usikkert hvor mye av dette som blir realisert.

Hensikten med oppstillingen i tabell 39 er først og fremst å illustrere hvor store verdier det kan være snakk om i Agder og i de enkelte regioner.

5.6.2 Effekter på kort og lang sikt

En utbygging av for eksempel hundre nye hytter i året, 1000 over 10-12 år, har stor effekt for eksempelvis distriktkommuner.

Dersom utbyggingstakten er rask (og antallet hytter stort) minsker mulighetene for det lokale næringslivs utnyttelse av den etterspørsel som retter seg mot de nye hyttene. Kapasiteten både på kort og lang sikt begrenser mulighetene.

På sikt vil den hytteboomen vi nå ser avta. Dette er et typisk høykonjunkturfenomen, og ingen vet vel egentlig når markedet er mettet, og hvor lenge høykonjunktoren vil vare. Framtidige inntekter i kommunene vil sannsynligvis uansett etter hvert være tilbake i den tradisjonelle folden med hyttegjesters forbruk av varer og tjenester – men på et høyere nivå enn før boomen.

Ut fra et kortsiktig perspektiv vil det kunne synes lønnsomt å få bygget så mange hytter som mulig på kort sikt. Da utnytter man markedet mens det er der. Når

¹² Omfatter 20 prosent av hyttene i kystkommunene, 400 000 kr per hytte. For øvrige hytter er det lagt inn en årlig oppgraderingskostnad på 8000 kr per år.

hyttene først er der, vil de utgjøre grunnlaget for langsiktige inntekter i form av importert etterspørsel (hyttegjestene).

Ved å spre utbyggingen over en lang tidsperiode får det lokale næringsliv for det første utnyttet nesten all etterspørselen de nye hyttene skaper, dessuten skjer dette over en lang periode slik at man får en større stabilitet. Med alle hyttene bygd over to år ville hytteeventyret være en kortvarig affære og effektene i stor grad begrenset av den kapasiteten kommunen selv kan stille opp med.

De langsiktige effektene er likevel knyttet til den meretterterspørsel hyttegjestene tar med seg inn i kommunen. I denne sammenhengen er det viktig at hyttene brukes mest mulig. I noen områder satser man mer på utleieenheter, hytter/leiligheter med såkalt utleieklausul (eller –garanti). Det ønskes også mange steder såkalte ”varme senger” – det vil si utleie av hytter/leiligheter med muligheter for stell av rom, matservering etc, i realiteten hyttehoteller.

Siden framtidige inntekter er såpass avhengige av hvor mye hyttene er i bruk, påligger det også kommunen og dets næringsliv et ekstra ansvar med å øke og vedlikeholde attraktiviteten i de respektive områdene.

Litteratur

- Andreassen, Lisbeth 2004: *Hytteundersøkelsen i Vestfold 2004*. Lito Reiselivsanalyse, Larvik
- Brændvang, Ann-Kristin og Knut Sørensen 2002: *Fylkesfordelt satellittregnskap for turisme*. Rapport 2002/9. Statistisk sentralbyrå
- Dybedal, Petter og Per-Erik Winther 2001: *Reiselivet i Oslo - organisering, omfang og betydning*. Notat 1182/2001. Transportøkonomisk institutt.
- Dybedal, Petter 2002. *Fordeling av turistovernattinger på fylker – grunnlagsberegninger for satellittregnskap for reiseliv på fylkesnivå*. Rapport 589/2002. Transportøkonomisk institutt.
- Dybedal, Petter 2002. *Fylkesvise økonomiske virkninger av reiseliv i Finnmark, Troms, Nordland og Nord-Trøndelag*. Rapport 640/2003. Transportøkonomisk institutt.
- Dybedal, Petter 2003. *Fylkesvise økonomiske virkninger av reiselivet i Sør-Trøndelag*. Rapport 678/2003. Transportøkonomisk institutt.
- Dybedal, Petter 2005. *Ringvirkninger av reiseliv i Buskerud, Telemark og Vestfold*. TØI rapport 780/2005.
- Dybedal, Petter 2006. *Ringvirkninger av reiseliv i Hedmark og Oppland*. TØI rapport 863/2006.
- Ericsson, Birgitta og Reidun Grefsrud 2005. *Fritidshus i innlandet: Bruk og lokaløkonomiske effekter*. Rapport 06/2005. Østlandsforskning.
- Haukeland, Jan Vidar og Berit Grue 1996 *Turistenes forbruk i Norge sommeren 1995*. Rapport 320/1996. Oslo, Transportøkonomisk institutt. TØI.
- Jacobsen, Jens Kr. Steen, Arne Rideng, Berit Grue og Jan Vidar Haukeland, 2003 *Utenlandske turistenes forbruk i Norge sommeren 2002*. Rapport 636/2003. Oslo, Transportøkonomisk institutt. TØI.
- Johansen, Steinar, Frode Kann og Petter Dybedal 2002: *Regionaløkonomiske virkninger av reiseliv – utvikling av en analysemodell*. Rapport 2002:23. Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Rideng, Arne og Jan Vidar Haukeland 2005 *Gjesteundersøkelsen 2005*. TØI-rapport 813/2005. Transportøkonomisk institutt.
- Rideng, Arne, Jan Vidar Haukeland og Petter Dybedal 2006: *Utenlandske turistenes forbruk i Norge 2005*. Rapport 823/2006. Transportøkonomisk institutt.

Velvin, Jan, 2003: *Fremtidsrettet hytteutvikling. Brukerundersøkelse blant hytteeiere i Hol, Rollag og Sigdal – resultater og anbefalinger*. Buskerud fylkeskommune/Høgskolen i Buskerud juni 2004.

Vedlegg: Spørreundersøkelse på kommunenivå i Agderfylkene om bygging av fritidshus

Undersøkelsen ble gjort på telefon til hver enkelt kommune. Dette ble gjort med utgangspunkt i en oversikt fra oppdragsgiver over næringssjefene i de enkelte kommunene.

Spørsmålsstilling

Alle kommuner ble stilt følgende spørsmål om utvikling av fritidshusområder:

1. Satser kommunen på utvikling av områder for fritidshus for tiden og eventuelt de nærmeste årene? Eventuell tidsplaner?
2. Hvor mange hyttetomter er vedtatt utbygd (nedfelt i reguleringsplan) per dato?
3. Hvor mange (antydningstall) er inne til behandling i kommunens organer?
4. Er det noen konkrete forhold som begrenser hyttebygging i kommunen (bortsett fra eventuelt manglende interesse i markedet):
  - Vann og avløpsforhold
  - Andre miljøforhold.
  - Ønske om å bevare og/eller båndlegge naturområder for andre formål

Kommuner med relativt stor hytteutbygging (ut fra GAB-registeret) ble i tillegg stilt følgende spørsmål:

- Salg av tomter
5. I hvor stor grad er det lokale grunneiere som selger tomter til fritidshus?
  6. De senere år (siste 10 år)
  7. I tida framover (vedtatte planer og planlagte satsinger)
    - Lokal næringsvirksomhet
  8. I hvor stor grad er lokale entreprenørfirmaer, håndverkere etc involvert i utbygging?
  9. Er det kapasitetsmangel (mange arbeidstakere og firmaer fra andre kommuner/regioner)?

Besøks- og postadresse:

Transportøkonomisk institutt
Gautstadalléen 21
NO 0349 Oslo

Telefon: 22 57 38 00
Telefaks: 22 60 92 00
E-post: toi@toi.no

www.toi.no

**Transportøkonomisk institutt
Stiftelsen Norsk senter for samferdselsforskning**

- utfører forskning til nytte for samfunn og næringsliv
- har rundt 70 forskere med høy, flerfaglig samferdselskompetanse samarbeider med en rekke samfunnsinstitusjoner, forsknings- og undervisningssteder i Norge og i utlandet
- gjennomfører forsknings- og utredningsoppdrag av høy kvalitet innen områder som trafiksikkerhet, kollektivtransport, miljø, reisevaner, reiseliv, planlegging, beslutningsprosesser, transportøkonomi og næringslivets transporter
- driver aktiv forskningsformidling gjennom TØI-rapporter, Internett, tidsskriftet Samferdsel og andre nasjonale og internasjonale tidsskrifter
- deltar i CIENS, Forskningscenter for miljø og samfunn, i Forskningsparken nær Universitetet i Oslo